

POSTNINA PLACANA
V GOTOVINI

2/12 790/39

Vzajemna

Svoboda

K cilju!

ILUSTRIRANA KULTURNA IN DRUŽINSKA REVIIJA
ŠTEV. 11-12 - NOVEMBER-DECEMBER 1939 - IZHAJA MESEČNO - LETO III

Človeški doživljaji v vojnah francoske revolucije pred sto petdesetimi leti

Seržan Fricasse je zapustil zapiske, ki imajo pompozno naslov: »Poročilo o bojih, ki sem jih napravil v službi svoje domovine, ene in nedeljive Republike.«

Ta Fricasse je sin nekega vrtnarja iz okolice Chaumonta; oče je že bil v revolucionarni armadi. Ko je sin star 19 let, sledi očetovemu vzgledu in vstopi 24. avgusta 1792 kot prostovoljec v prvi polk Haute-Marne.

12. septembra 1793 doživi naš junak ognjeni krst v gozdu Mormal. Njegov bataljon se je spopadel s četami koburškega kneza, ki so pravkar zavzele kraj Quesnoy. In prva bitka mu je dala poguma. Čez teden dni se sreča njegov oddelek pri Maubeugi z Avstrijci. In Fricasse pripoveduje s tega odseka fronte:

»5. oktobra sta pri levi utrdbi, med gozdom Tilleul in našimi predstražami, stala na straži francoski in holandski vojak, ki sta bila oddaljena drug od drugega okrog šestnajst korakov, in zato sta se mogla pogovarjati med seboj. Štirje vojaki od moje straže so se približali in Holandci, ki so ležali v gozdu Tilleul, so se iz radovednosti vmešali v pogovor.«

Holandci so spraševali Francoze, kje da so, in se norčevali iz njih, da nimajo nič jesti.

»Republikancem ničesar ne manjka,« je odgovoril Francoz.

»Pojdite, pojdite, vi jeste svoje konje. Vaši bankovci niso nič vredni. Mi vas imamo v škripcih. Kmalu vas naučimo kozjih molitvic.«

Medtem, ko se je pogovor razgrel, se je zazdelo enemu naših vojakov, da je spoznal glas enega od vojakov na holandski strani:

»Dajte, da vidim tega falota! Saj to je bil moj brat!«

Drugi je tožil: »Če sem bil tvoj brat, potem sem še vedno...«

»Nesrečnež!« je odvrnil Francoz. »Ko sem odšel prostovoljno v republikansko armado, si mi ti obljubil, da boš skrbel za mater, a ti si jo zapustil samo, v solzah. Nisi več vreden, da živiš, ti nisi več človek, temveč pravi barbar!«

In strel zadoni iz naših vrst. Lažni Holanec se zgrudi, ustreljen v bok.

Druga zgodba nam pripoveduje o nasprotni družinski drami na istem odseku fronte. Neki večer napade pred Fricassovimi očmi neki avstrijski dragonec od koburškega polka Francoza od 12. dragonskega polka:

»Potem ko je vsakdo oddal strel iz svoje pištole, sta se približala, da sablje odločijo boj. Kako presenečenje! Drug v drugem sta spoznala brata; že štirinajst let se nista videla. Hipoma so padle njune sablje, skočila sta s konjev, se objela in od vzhičenja nista mogla spregovoriti besede. Naš dragonec je šel iskat generala Jourdana, da ga prosi, naj ne vidi v njegovem bratu niti dezertarja niti ujetnika, in general ga je uvrstil v naš polk.«

Kako dolgo žive živali?

Redko se nam nudi priložnost, da vidimo poginiti kako žival; radi tega se ne smemo čuditi, da izvirajo precej natančne ugotovitve, kako stare lahko postanejo poedine živali, šele iz novejših časov. Omeniti je treba, da na dolgost življenja ne vpliva velikost živali; tako lahko dočakajo ptice roparice sto let, jelen pa kvečjemu dvajset. Neka papiga živi v Nemčiji že 109 let in je to najvišja starost, ki jo je kaka žival dočakala v ujetništvu. — Srna v gozdu živi približno 15 let, lisica 18 do 20 let, volk 20 do 25 let v pošameznih slučajih celo do 40 let; zajec dočaka 10 let, divji petelin 30, divja kura pa samo 18 do 20. — Slon živi do 150 let, orangutan 60, konj 35 do 40, osel 50 do 100, medved 40 do 50, govedo 25 do 30 — navadno se ga že preje ubije. Lev postane 25 do 29 let star, bober 25, povodni konj 40, koze, ovce psi in mačke pa 8 do 15 let. Med pticami so labodi, planinski orli in jastrebi 100 do 125 let stari; domača gos pa do 80, vendar ni tedaj več užitna; kukavica se ponaša s 40, štoklja 30, golob, 53 galeb s 44, kanarček s 24, škorec 18 in vrabec s 14 leti uživanja življenja. — Zanimivo je, da celo insekti dosežejo visoko starost, nekateri do 150 let; naše hišne muhe žive kvečjemu 75 dni, če že preje ne utonejo v mleku . . . , majski hrošč pa brenči samo okoli 4 tedne, neke vrste molji pa se v teku 35 minut rode, razvijejo, oplode in tudi že poginejo. — V družini mrzlokrvnih živali se ponašajo z najvišjimi starostmi: orjaška želva z 200 leti, krap 150, aligator 40 do 60, salamander 30 do 100, krastača čez 40 in som med 50 do 100; najvišjo starost dočaka kit. — Med kačami je lahko naš slepič do 35 let star, orjaške kače pa samo 20 do 25 let. Zlate ribice dočakajo 12 let, jegulje pa 20.

Mestna hranilnica

v Mariboru, Otočnova ulica 2

sprejema hranilne vloge na hranilne knjižice in tekoči račun in jih obrestuje najkulantneje. Za vse obveznosti jamči mestna občina mariborska z vsem svojim premoženjem in vso davčno močjo.

Nove vloge izplačuje brez vsakih omejitev!

Telefon 20-03

Poštni čekovni račun 11.427

Ustanovljena 1862

Konzumno društvo za Meziško dolino

r. z. z. o. z. v Prevaljah

Poštni predal št. 3. Poštni čekovni račun 12.048.
Telefon interurban št. 5. Brzjav: Kodes Prevalje.

Osrednja pisarna in centralno skladišče v Prevaljah

Podružnice:

Prevalje, Leše, Mežica, Črna I, Črna II, Sv. Helena, Guštanj, Muta, pekarna v Prevaljah ter 7 lastnih zadrugnih domov v Meziški dolini.

Zadruga nudi svojim članom vedno sveže blago po najnižjih cenah. Hranilne vloge sprejema centrala v Prevaljah in njene podružnice ter jih obrestuje po najvišji obrestni meri. Prodaja se le članom. Član društva lahko postane vsak.

Delež znaša samo Din 100.—

Delavke, delavci, nameščenci, kmetje in obrtniki ter sploh vse ljudstvo, kupujte življenjske potrebščine le v svojih zadrugah!

V slogi je moč, v delu rešitev!

Splošna gospodarska in konzumna zadruga za Gorenjsko

r. z. z. o. z., Jesenice-Fužine, Cankarjeva 3.

Prodajalne: Sava, Jesenice, Borovlje, Kor. Bela, Dobrava, Sp. Gorje, Moistrana. — Zadrugne gostilne: na Savi v Del. domu, na Kor. Beli, nasproti postaje. — Zadrugni kino: Radio poleg Del. doma. — Delavska domova: na Savi-Jesenicah, v Sp. Gorjah!

KONZUMNO DRUŠTVO RUDARJEV, HRASTNIK,

r. z. z. o. z. — Ustanovljeno 1906

Ima 3 prodajalne, zadrugno gostilno in pekarno. Član postane lahko vsak. Delež Din 100.—. Sodruzi, sodružice podpirajte Vašo zadrugo, Vaš Delavski dom.

Izhaja mesečno. Letna naročnina din 20.— (za inozemstvo din 40.—), polletno din 10.—, posamezna številka din 2.—, za člane »Vzajemnosti« plačajo društva po din 1.50 mesečno ali din 18.— letno. Poštni čekovni račun št. 12.249. Rokopise pošiljati na: Delavska kulturna zveza »Vzajemnost« Ljubljana, Delavska zbornica, poštni predal 290. — Rokopisi se ne vračajo. — Uprava: Maribor, Ruška cesta 5, poštni predal 22.

Nasilje, vojna in blagostanje

Angleški zgodovinar Henry Thomas Buckle je mnenja, da je najhujše zlo za človeštvo: preganjanje radi vere ali prepričanja in pa vojna. O prvem zlu pravi v svoji zgodovini angleške civilizacije, ki je izšla že pred skoro sto leti:

»Preganjanje zaradi vere je hujše zlo kakor vse drugo. To spoznamo ne toliko iz neskončno velikega, da skoro neverjetnega števila znanih žrtev, kakor iz dejstva, da mora biti še mnogo več neznanih žrtev, o katerih nam zgodovina nič ne poroča, žrtev, ki so jim bile telesne muke prihranjene, da so duhovno toliko bolj trpele. V tem je pravo prekletstvo preganjanja zaradi vere. Ako se ljudi prisili, da svoje misli prikrivajo, nastane navada, da se ljudje zavarujejo s tem, da se pretvarjajo, in da se izognejo kazni s prevaro. Tako postane varanje vsakdanja potreba, hinavščina — življenjska navada, vse javno mnenje pokvarjeno in pregrehe in zablode se strašno razširijo. In tako imamo pravico reči, da so v primeri s tem vsi drugi zločini malenkostnega pomena.« — To je srednji vek.

Drugo najhujše zlo je po Bucklovem in skoro splošnem mnenju vojna. Odpor proti vojskovanju, proti odločanju s silo narašča z napredovanjem kulture. Buckle pravi:

»V popolnoma barbarskih deželah ni nobenih intelektualnih pridobitev; duh je pusta, prazna puščava in tako ne preostane nič drugega kakor delovanje na zunaj; osebni pogum je edina zasluga. Človek, ki še ni ubil nobenega sovražnika, ne velja nič, in njegova slava raste s številom ubitih sovražnikov. To je zgolj divjaštvo in tista stopnja človeškega razvoja, ko se najbolj spoštuje vojščakov pogum. Od te strašne nizke stopnje do višine civilizacije vodi dolga lestvica; na vsakem klinu izgubi nekaj moč nasilja in pridobi moč misli. Počasi, drug za drugim, se dvigajo intelektualni in miroljubni razredi; najprej jih vojščaki globoko prezirajo, vendar polagoma pridobivajo tla pod nogami in z vsako pridobitvijo slabé star bojni duh. Trgovina, promet, obrt, zakoni, diplomacija, literatura, znanost, filozofija — vse to je bilo prvotno nepoznano in se je kasneje spremenilo v posebno nalogo za posebne razrede. Vsak razred je seveda poudarjal važnost svojega opravila. Čeprav so brez dvoma med temi razredi nekateri manj miroljubni od drugih, so vendar tudi manj miroljubni bolj kakor ljudje, ki imajo opraviti samo z vojno. Tako se z napredovanjem civilizacije ustvarja protitež in vojno navdušenje se tehta z razlogi, ki jih poznajo samo kulturni narodi.«

In samo napredujoča civilizacija ima pri tem zasluge, nobena moralá. »Da so obrambne vojne pravične in napadalne krivične, sta edini načeli moralistov,« pravi Buckle, »in ta načela so prav tako jasno izpovedovali, prav tako dobro razumeli in prav tako splošno priznavali v srednjem veku, kjer noben teden ni minil brez vojne, kakor dandanes, ko je vojna izreden dogodek. ... Pri nas v An-

gliji je intelektualni napredek tako velik in vpliv srednjih razredov tako močan, da smo včasih že zašli v nevarnost, da bi to miselnost predaleč gnali in da bi zaradi odpora proti vojni zanemarili obrambne mere, ki so potrebne zaradi sovražnega razpoloženja drugih.«

Buckle navaja različne dokaze za to, da odpor proti vojni ne narašča po zaslugi kake večje moralnosti ljudi, temveč samo po zaslugi civilizacije na vseh področjih življenja. Med drugim navaja za primer razmerje med Anglijo in Francijo. Ko Anglija še ni bila na pravi kulturni in demokratični stopnji razvoja in ko so tudi v Franciji vladale še razne temne sile, »smo se Angleži in Francozi napadali ob najmanjših povodih in iskali vsako priložnost, da zadovoljimo svoje sovraštvo in maščevalnost, s katero smo oboji gledali na uspevanje sosedovo. Zdaj je prišlo do napredka, da sta oba naroda zavrgla razdraženo ljubosumnje, se združila za skupen namen in potegnila za meč ne s sebičnimi nameni, temveč da obvarujeta civilizirani svet pred vpadi barbarskega sovražnika.« (Buckle je pisal to v l. 1855. v času tako imenovane krimske vojne proti caristični Rusiji). Iz zgodovine odnošajev med Angleži in Francozi pravi Buckle nadalje:

»Bili so časi, ko je bil vsak pošten Anglež prepričan, da lahko sam permaga deset Francozov, kajti gledal je na nje kot na skvarjen rod, ki pije črno vino namesto žganja in ki živi samo od žab, kot na bedne krivoverce, ki hodijo vsako nedeljo k maši in časté celó papeža. Na drugi strani so podučevali Francoze, da smo Angleži surovi, nepoučeni barbari brez okusa in človečnosti, nesrečni ljudje, ki živimo v tako neugodnem podnebju, da nas teži stalna megla, ki jo prekinja samo dež, da nikdar ne vidimo sonca in da zaradi tega trpimo na prirojeni, vkoreninjeni črnogledosti, da pod njenim vplivom ubijamo sami sebe in da posebno v novembru izvršimo na tisoče samomorov ... Toda napredek v iznajdbah in prometu je spravil oba naroda v bližjo dotiko, odpravil te neumne predsodke in naučil oba naroda, da drug drugega občudujeta in, kar je še važnejše, spoštujeta. In kolikor bolj se poznamo med seboj, toliko bolj se spoštujemo. Kajti, naj pravijo teologi, kar hočejo, človeštvo ima v splošnem mnogo več kreposti kakor slabosti in v vsaki deželi je dobrih dejanj več kakor slabih. Če bi bilo drugače, bi prevladujoče zlo že davno uničilo človeštvo in niti eden ne bi ostal pri življenju, da bi mogel tožariti o pokvarjenosti človeškega rodu.«

Mnenje tega angleškega misleca o različnem stališču ljudi do vojne na različnih stopnjah razvoja potrjujejo tudi vsi veliki dogodki zadnjih let.

Velik del Evrope je danes v vojnem stanju. Prej so nam učeni pismarji dopovedovali, da bo vsak najmanjši krajevni konflikt zanetil takoj svetovni vojni požar. Pa prišlo je do ekspedicije v Abesinijo in vsa stvar se je omejila na Abesinijo. Japonci so zasedli Mandžurijo, ki je bila prej pod ruskim vplivom, in ostalo je pri Mandžukuu,

vdrli so na Kitajsko in drugi niso posegli vmes, nad dve leti je trajala državljanska vojna v Španiji in končala se je v Madridu, ne v Evropi, in sedanja vojna je doslej ostala omejena na Nemčijo ob nevtralnem zavezništvu Rusije in Poljsko, Francijo in Anglijo. Ne moremo reči, kako se bodo stvari še razvijale, vendar je gotovo to, da se trudijo veliki kulturni narodi, da dobé vojno ob kolikor mogoče veliki prihranitvi vojnih strahot in človeških žrtev.

Kajti ti narodi so poskusili vse, da sploh preprečijo vojno. Šele, ko so spoznali, da je edina izbira v samoobrambi, so šli v vojno. Ko pa so enkrat prijeli za orožje, je jasno, da ga ne bodo odložili prej, dokler ne uveljavijo svojih idealov. Tudi delavski razredi v dotičnih deželah se počuti danes kot ena celota z vsem ljudstvom.

Različni narodi v Evropi imajo različno zgodovino za seboj, nekateri so v duhovnem, kulturnem in političnem oziru za cela stoletja pred drugimi. Zato je prišlo do sedanje vojne, ki bo v glavnem le korektura vojne 1914—1918. Stvari, ki so se takrat reševale polovičarsko, bodo zdaj morale biti rešene odločno in jasno, da ne ostane netiva za novo vojno. Namen te vojne pa je, da zagotovi če že ne trajno, pa vsaj dolgotrajno mirno življenje vseh narodov v Evropi, velikih in malih.

Ljudje, ki radi predaleč gledajo in ki so jim želje obenem že resnica, pretiravajo pomen te vojne, oziroma ji pripisujejo cilje, ki jih sploh nima.

Znan državnik je zapisal:

Zgodovinski dogodki, ki se razvijajo sedaj v Evropi in posvetu, predstavljajo sklenjeno ideološko vrsto socialnega in gospodarskega značaja. Veliki dogodki kakor vojne in revolucije — čeprav izbruhnejo na videz nenadoma — so veliki preobrati, ki predstavljajo vedno eno samo verigo dogodkov, ki izvirajo eden iz drugega. Dogodki, ki so se odigrali od zadnje vojne, so kljub svojim velikim posledicam direktno in logično nadaljevanje iz razmer, ki so obstojale pred to vojno; zato jih ne moremo ločiti od preteklosti. Naj se izvrše še tako globoke socialne in politične spremembe, ki bodo sledile iz te vojne, bodo dogodki, ki se bodo odigrali med to vojno in po njej, nujna posledica zgodovine zadnjih 25 let. V tem znamenju je treba danes presojati vojne in mirovne cilje. In v tem duhu se moramo pripravljati na organizacijo nove Evrope po vojni.

Zato sem mnenja, da je pomen te vojne v bistvu isti kakor zadnje vojne. Ta vojna naj reši iste probleme, iste

interesne konflikte; najti mora nove pogoje za utrditev mnogo trajnejšega miru, ki bo moral sloneti na istih načelih, ki so že triumfirala v zadnji vojni.

Gotovo je, da nam bo izkušnja zadnjih 25 let pomagala pri iskanju pravičnejših in trajnejših temeljev. Če se to ne bi posrečilo, bo Evropa propadla in zašla v političen in socialen kaos, ki bi lahko trpel najmanj še trideset do petdeset let. Novo Evropo bo morala voditi višja morala, spoštovanje človečanstva in pravičnejša politika. Druge rešitve tega konflikta ni. Morala nasilja, politično in kulturno barbarstvo ne more obstojati poleg ideala svobodne Evrope. Evropa 19. stoletja je bila Evropa, ustvarjena po novih velikih nacionalnih silah. V zadnji vojni 1914—1918 se je z vso ostrino postavilo vprašanje malih in srednjih narodov v srednji in vzhodni Evropi. Evropa 20. stoletja mora biti Evropa, v kateri bo vladalo sodelovanje in harmonija med velesilami in v kateri bodo živeli tudi mali in srednji narodi, ki jih posebno ogroža sedanja vojna in ki imajo nesporno pravico do narodne neodvisnosti in politične svobode. Če se ta vprašanja ne rešijo pravično, ne bo miru v Evropi, tudi po tej vojni ne, ker bi še nadalje obstojal konflikt med velesilami zaradi teh malih narodov. Zato je treba na novi podlagi ustvariti njihovo neodvisnost v novem evropskem sistemu, ki bo slonel na ravnotežju in ki bo nudil jamstvo in zagotovilo vsakemu za miroljubno sodelovanje. **D r u g a č e n e b o m i r u.** V prvem primeru se bo Evropa končno veljavno spremenila v džunglo, v drugem primeru se bo uresničil boljši in trajnejši mir.

Zato ni druge rešitve, ni in ne more biti drugih ciljev v sedanji vojni in za bodoči mir, kakor nova miroljubna ureditelj Evrope na podlagi treh načel: 1. ustvariti je treba novo in realno ravnotežje sil med velikimi narodi; 2. ustvariti se mora nov sistem miroljubnega sodelovanja med velesilami in malimi srednjimi državami; 3. upostaviti je treba univerzalno institucijo na podlagi politike miru v obliki popolnejše demokracije in solidnejšega in boljšega sistema kolektivne varnosti.

To je smisel sedanje vojne. Ta načela je treba zasledovati do zmage. In če bo novi mir slonel na teh načelih, lahko trdno upamo, da bodo ljudstva v Evropi še zaživela tisto lepo življenje, ki si ga že vsi toliko časa želimo, ko ne bo nihče več trpel ne zaradi vere, ne zaradi narodnosti in ko se bo v trajnem miru dvignilo tudi splošno blagostanje.

—Kr—

OČE JE V AMERIKI

ETBIN KRISTAN

Mala gostilna v predmestju. Če pride človek iz mesta, kakšne pol ure hoda, se mu zdi, kot da je prišel v drugo deželo. Hiše so videti, kakor da si je vsakdo svojo sezidal sam v prostih urah, po svojem okusu in z gradivom, ki ga je našel kdove kje. Nekateri so, dasi majhne, prikupne in celo slikovite. Tu pa tam je vrt — za hišo, pred hišo, kakor je nanese. Največ je nasajene zelenjave, po čemer bi bilo soditi, da so prebivalci večinoma praktičnega duha, vendar pa dviga skoraj povsod vsaj nekoliko cvetlic svoje rdeče, rumene, bele glavice nad zelje in korenje. Na ne-

katerih mestih bi se pa zdelo, da je vse uredil pravi vrtnar, ki temeljito razume svoj posel. Drugod pa je več plevela kot vsega drugega. Tudi drevja je dosti, tako da so nekatere hišice kar skrite med njim. In kadar cvete, ali pa kadar se veje šibe pod sadjem, bi človek mislil, da je kje na deželi, daleč od ponosnega in nemara domišljavega mesta.

Kljub temu se ne more zatajiti rev-

ščina, ki se je tukaj naselila, odkar se je nekdanja vas izpremenila v predmestje. Nekoliko kmetov je pač še ostalo v svojih starih kočah, toda njive so daleč in nič ni več tako kakor »v starih časih«. Kljub oddaljenosti pravijo, da jih je mestni smrad pokvaril in ne rode več, kot bi bilo treba. Mogoče, da so kosti ostarele, saj mladina ne mara orati in kopati, zemlja ima pa tudi svoje zahteve. Sploh so na vseh koncih in krajih protislovja. Nisi v mestu in nisi na kmetih, otroci hodijo v šolo kakor v Ljubljani in mislil bi, da postanejo sami gospodje, pa dorastejo za že-

lezničarje ali pa tovarniške delavce. Poziv dobiš v mestno hišo ali v davkarijo — takih nerazumljivih sitnosti je vedno dovolj — in kadar greš tja, si med palačami, hodiš skozi parke po tlakovanih cestah, srečavaš dobro oblečene ljudi z obrazi, kakor da pripadajo drugemu narodu, a ko se vrneš, je tako, kakor da si preplezal neviden plot. Ceste so prašne ali pa blatne, kakor se ljubi vremenskim bogovom, pred to ali ono hišo je košček pločnika, potem pa luža, podobna majhnemu ribniku, ljudska šola na dva nadstropja je zidana kakor v mestu, lepo pobeljena, z velikimi okni in z obzidanim dvoriščem, kjer so telovadne naprave, tik nje je pa kočja, za katero se bojiš, da se poruši, če stopiš pretrdo, nekje je ušel prešič in bega po cesti gor in dol in v kolobarju in zbegane kure kokodajsajo in nekdo preklinja, da se čudiš, kje je dobil vse te krepke izraze, katerih ni v nobenem slovarju.

Andrej Toman ima tukaj gostilno. Precej na kraju je in okrog so same stare kočje, ki nikakor nočejo verjeti, da so postale del mesta. Kljub temu ima veliko splošno, pa manjšo »posebno« sobo in v zadnji so mize pogrnjene s prti, ki bi jih smatral za kmečke, če ne bi vedel, da so bili izdelani v tovarni. Da, tudi tukaj se najdejo ljudje, ki se ne marajo družiti z »navadno sodrgo« in hočejo biti »sami med seboj«. Njihov denar sicer ni nič več vreden od garačevega in za vino se ne more od njega več zahtevati kot od hribovca, toda vpoštovati je treba njih »stan«, ki prihaja vsaj v tej okolici do veljave.

Sicer se pa Andrej ne praska le zaradi njih za ušesi. Res, da se nikdar ni mogel posebno bahati s kupčijo, toda zadnja leta je videti, kakor da gre vse navzdol. Gostje še prihajajo, menda zato, ker jim je gostilna postala nekam domača, Andrej pa nikakor ne more izračunati, kako da je vedno manj in manj dobička, da mora ostajati dolžan enkrat za vino, drugič za klobase in da ga davkarija vedno pritiska. Sam dela tako, da ne ve več, kaj pomeni beseda počitek, žena gara tako, da je videti deset let starejša, kot je v resnici, pa ves trud nič ne zaleže. Edino, kar more misliti, je to, da so se časi izpremenili. Nekoč so imeli socialisti šhod v njegovi gostilni, ki je bila takrat skoraj premajhna in ni bilo dosti stolov za vse goste. Nekoliko je poslušal in ujel včasih kakšen stavek. Zazdelo se mu je, da niso taka hudičeva svojat, kot so ljudje govorili, in da je dosti resnice v govornikovih besedah. Mnogo jasnosti mu pa to vendar ni prineslo in ko je vcepil to, kar je slišal na svoje lastne misli, je prišel do zaključka, da je vse naro-

Večerna vožnja po zamrznjenem Gouwskem jezeru na Nizozemskem

be v deželi in da mora raj biti v kakšnem drugem kraju.

Ta misel ga ni več zapustila. Nekaj se mora zgoditi, sicer pride vse na kant. In kaj tedaj? Preden so ga bili poklicali k vojakom, je bil na Dunaju, kjer se je izučil za kleparja, poleg tega pa pomagal »za tobak« v veliki gostilni. Takrat so bile njegove nade velike; nekoč postane natak, potem plačilni natak, napitnine se bodo kupčile, kadar si dovolj prihrani, si kupi lepo restavracijo, postane gospodar, drugi bodo delali, on pa bo spravljal dobiček in živel kot gospod. Te sanje so splahnele, ampak Dunaj se mu je vrnil v spomin. Oči so se mu zjasnile, ampak tudi to je hitro minilo. Če bi šel tja, bi v najboljšem slučaju moral začeti kot novinec in kdo ve, ali bi bilo to sploh mogoče? Če ne bi bilo vmes vojaških let — nemara bi bil sedaj tam, četudi ne bogat, pa vsaj ne v takih škripcih kot je sedaj. Ampak na to ni več misliti. Z Dunajem ni nič.

Ko so ga skrbi začele tako moriti, da se je včasih kar držal za glavo in taval po hiši kakor pijan, ga je nenadoma obiskal star znanec, ki je bil na obisku iz Amerike.

Iz Amerike! ... To bi morda bila misel!

Začel je povpraševati kakor iz golej radovednosti, dasi je v njem vse drhtelo. Amerikanec je pa odgovarjal na vse in pravil še mnogo več. Imel je srebrne dolarje v žepu in bankovce v listnici in nič ni tajil, da se mu dobro godi. Vsakdo lahko obogati v Ameriki, če nima prazne glave in se ne boji dela. Ljudje, ki so

snažili čevlje na vogalih, so postali milijonarji, drugi, ki so začeli s prodajanjem vžigalic, žive v palačah in imajo ladje za svojo zabavo. Še navaden delavec je velik gospod v primeri z našim meščanom, ima svojo hišo, avto, žena se oblači kakor grofica in s svojim gospodarjem se tika.

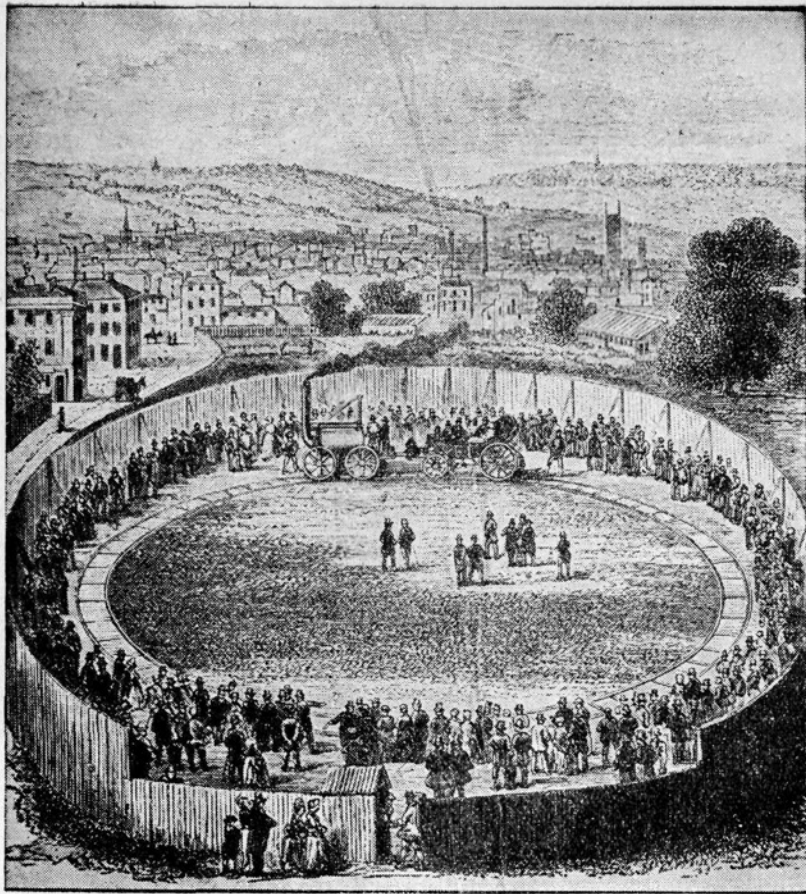
Andrej ni mogel dvomiti o mogočnih besedah in tudi ni hotel dvomiti. Sicer pa je bil znanec sam živa priča svojih drditev. Tudi on je imel hišo s šestimi sobami, kopalno in centralno kurjavo; tudi on se je vozil v avtu in denar je imel naložen v dveh bankah. Vse to bi bilo neverjetno, popolnoma nemogoče, če ne bi bila Amerika čudežna dežela, v kateri je vse drugače kot doma. Nekaj časa je mlel te misli v glavi, čez teden dni je pa poklical ženo na stran.

»Tončka,« je dejal in si vihal brke, kar bi kazalo, da je bil nekoliko v zadregi, »povedati ti moram, da nam ne gre kupčija nič kaj dobro od rok.«

»No,« je odgovorila žena in si podprla boke z rokama, »ali mi pripoveduješ novico? Ti misliš, dolge lase, pa kratko pamet, ampak tako tepčasta vendar nisem, da ne bi videla toliko, kolikor ti. Kupčija gre slaba — no, pa kaj?«

Andrej je včasih rad pokazal, da je glava v hiši, toda pri tem pomenku ga je zapustila vsa samozavest. Nič gospodarskega ni bilo v njegovem glasu, ko je nadaljeval: »Bojim se, da ne kaže nič dobrega.«

»Bojiš se!« se je porogala Tončka. »Ali bo tvoj strah kaj pomagal? Ali pa veš za kak zaklad in pojdeš po noči hudiča panat?«

Para in voz

Prvo lokomotivo v Londonu so kazali proti vstopnini in je bila Trevithickova

»Za zaklad! Skoraj da si uganila. Ne za tak zaklad, kakršen je v črnih bukvah. Ali veš, odkod je France, ki prihaja zadnje čase sem in se sedaj imenuje Frank?«

Žena se je napol obrnila.

»Amerika ti roji po glavi. Kaj pa ti je vse načvekal? In kaj si mu verjel?«

Andrej bi bil rad vzrojil in zapel slavo Amerike z večjim navdušenjem kot ga je kazal sam Frank, pa ni šlo. Misli je na milijone, pa se mu je nankrat zazdelo, da se mu bo žena nasmejala in da bo osramočen pred njo. Ne, nič bahavega ne sme reči, četudi sam verjame v vso slavo in vse brezprimerne prilike. Prav skromno je nadaljeval:

»V Ameriki se zasluži. Tam se delajo dobički. Na tolar gledajo tam tako kakor mi tukaj na krono. Pa sem mislil, če si drugi pomagajo, zakaj tudi ne mi?«

»Saj danes nisi pijan,« se je Tončka nasmejala. »Kako pa misliš, da bi šli vsi čez morje? Za groš nas ne prepeljejo tja.«

Andreju je bilo sitno. Ljubše bi mu bilo, če bi žena sama uganila, kar misli. Razlaganje mu je bilo nerodno, ker se je bal, da ga žena ne bo prav razumela, ali pa mu podtaknila napačne misli.

»Vem, vem,« je iskal besede, »če prodamo vse, bi komaj bilo dovolj za nas vse.«

Posegla je vmes.

»Prodamo? Če prodamo, nam nič

ne ostane, to veš sam. Saj smo več dolžni...«

Presekal je ta neprijetni opomin.

»Saj pravim. Saj tudi ne mislim, da bi kaj prodali. To mislim, kako bi rešili, kar nam leze iz rok. Glej, Tončka, če bi jaz šel v Ameriko, delal par let in si prihranil nekaj denarja, pa bi lahko poplačali vse in ko nas dolgovi ne bi več morili, bi se tudi kupčija obrnila na bolje.«

»Lepo, lepo, ampak kaj boš v Ameriki, ko še jezika ne znaš?«

Andrej se je postavil. »Saj znam nemško. Z nemščino se pride po vsem svetu. Kako pa drugi, ki še tega ne znajo?«

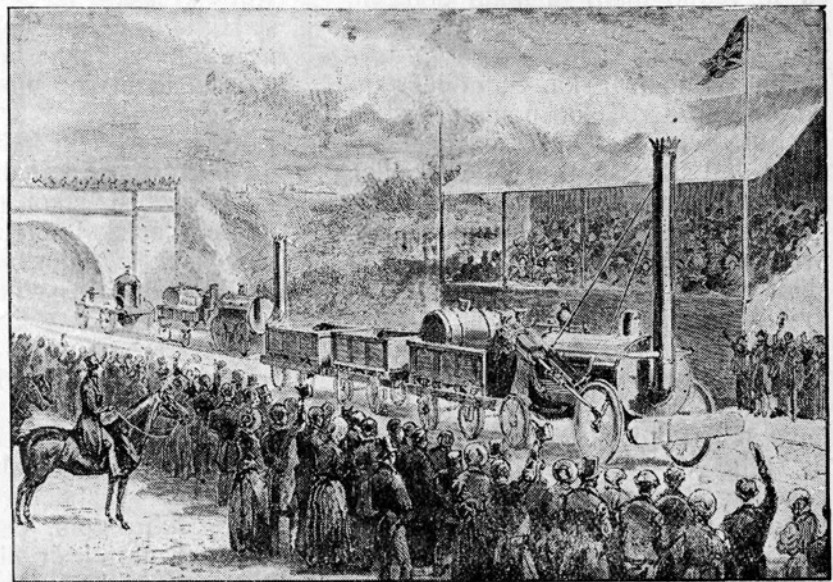
Ves teden sta se pomenkovala o Andrejevem načrtu in naposled sta se domenila. Tončka ni verjela v dolarje, ki leže po tleh, tudi ne v milijone, ki se prislužijo z rokami, ampak priznavala je, da je delo tam nemara boljše plačano in če se prihranjeni dolarji zamenjajo za krone, da bi to kaj zaleglo. Sicer pa je res treba kaj poizkusiti, torej naj poizkusi z Ameriko.

Mnogo misli je bilo takrat v njeni glavi, ki jih ni izrekla in jih Andrej ni uganil. Niso bile lahke misli, ampak ona jim ni dovolila, da bi jo porazile. Kupčija ne gre z gospodarjem; kako pojde brez njega? Koliko časa bo treba, preden si toliko prihrani, da ji bo mogel res kaj poslati? On menda misli, da tam kar čakajo nanj in da bo začel že prvi dan vlagati dolarje v banko, ona pa ne verjame, da je Amerika paradiž. Šestimi otroci bo sama in hoteli bodo jesti, nagi ne bodo smeli iz hiše. Trije so že za šolo in manjši tudi rastejo. In Amerika je onkraj morja.

Ampak, tako je in reveži si ne morejo izbirati življenja. Andrej naj stori, kar more, ona bo storila, kar bo v njeni moči. Če ne pojde na en način, pojde na drugi; če danes ne ve, kako, bo vedela, kadar bo morala vedeti.

Tako se je Andrej lahko poslovil brez prevelike teže v srcu in vzel svoj skoraj neomejeni optimizem s seboj. Ona ga je spremila z otroci do postaje in čakala, dokler ni odžvižgal vlak in izginil za ovinkom. Potem se je vrnila v svoje predmestje in se pripravila za novo življenje.

Kmalu je spoznala, da je nesmiselno, riniti gostilno po sili naprej, ko že kar drvi nazaj. Prodala je, kar je še bilo zaloge, in naprave, ki niso bile več potrebne, pa začela malo branjarijo. Dan ima štiri in dvajset ur in pogostoma se je zgodilo, da so

Prizor s tekme lokomotiv v Rainhillu na Angielskem v letu 1829, kjer je zmaga la Stephensonova Raketa (na sliki v ospredju)

bile le štiri njene. Trgovsko izobrazbo ji je moral nadomestovati domači razum, ki pa tudi ne zna pokazati poti iz vsake zagate. Skrbi se najraje naselijo tam, kjer jih je najmanj treba, ker je že brez njih dovolj težav in sitnosti; ampak ona si je na nekakšen način sugerirala, da to niso skrbi in tako si je ohranila energijo, ne da bi se je bila sploh zavedala. Kadar so bile nadloge preveč vsiljive, je zagodrnjala: »Proketo življenje,« pa je šla s svojim delom dalje.

Prvo pismo od moža je dobila čez tri mesece. Ni se čudila. Vožnja je trajala skoraj štiri tedne. Računala je, da bo v tuji deželi tujec in da bo treba časa, preden se bo znal obračati. Kaj bi pisal, dokler ne ve, kje se ustavi in kaj bo z njim? Morda se sploh ne oglasi, dokler ji ne bo mogoč poslati par dolarjev in to gotovo ne bo kmalu. Pripravljena je bila torej na čakanje. Ko je prišlo njegovo pismo, jo je pa vendar hudo zadelo. Bilo je nerodno. Pisanje mu nikdar ni šlo od rok. Razumela pa je, da je doživel razočaranje. V Ameriki so bili slabi časi. »Panika,« so ljudje dejali. Beseda ji je bila tuja, spoznala pa je, da je nekoliko milijonov ljudi brez dela; kjer ga ni za domačine, ga seveda tudi za novega priseljenca ne more biti. On jo je tolažil. Vsi pravijo v Ameriki, da to ne more dolgo trajati. Nekaj se je zgodilo, kar se ne da lahko razložiti in je začasno zavrlo vrata mnogih tovarn. Ampak Amerikanci vedo, kako se premagajo take težave in kmalu bo toliko dela, da ne bo dovolj rok.

Zabolelo jo je bolj radi njega kot zaradi sebe. Kaj more revež v tuji deželi početi brez zasluzka? In če se moti, kakor se je že nešteto krat zmotil in se bo to vleklo cele tedne, morda cele mesece...? Ona mu pa ne more pomagati...

Pa saj ni otrok. Pravijo, da jih je

Prva železnica v Evropi od Linza do Budjevic ni bila na parovod, ampak s konjsko vprego; zgrajena leta 1828; konjsko vprego so uporabljali še do leta 1870; na sliki se vidijo že tudi prve brzojavne žice

nekaj milijonov brez dela. Čudno je, kako je to mogoče; nekdo mora vendar delati. Menda pretiravajo, saj je slišala, da v Ameriki vse povečujejo, toda tudi če jih ni na milijone, vendar Andrej ni sam in če vsi drugi žive, se bo že tudi on nekako preživel.

»Mama, kdaj pa pridejo ata?« je pricapljala Francka, ki je šla že v peto leto in je bila najbolj radovedna izmed vseh. Šele, ko jo je slišala, jo je mati opazila.

»Šema, ali misliš, da je v Ameriko kakor v Šiško? Ata dela in ne more misliti na vožnje.«

»Dela? Ali v Ameriki tudi delajo?«

»Saj nisi nora. Nikjer ne žive ljudje od zraka, tudi v Ameriki ne.«

Francka se je zamislila. Ne, od zraka se ne živi. Mama zna skuhati močnik in prežgano juho in krompir zna kuhati in peči in pražiti...

»Ampak v Ameriki so bogati,« je zatrdirala z resnim glasom.

»Kaj pa ti veš o tem,« se je nasmejala mati in pozabila na vse brige.

Francka je šla v kot po svojo

»punčko,« ki jo je bila vso sama naredila in je spotoma pravila: »Vsi otroci pravijo tako. Tam so hiše tako visoke kakor Šmarna Gora in toliko denarja imajo, kot ga ni na vsem svetu. Tudi ata mora biti bogat in kadar se vrne, dobim novo obleko in nihče se mi ne bo smejal, ker je moja vsa zakrpana.«

»Vesela bodi, da imaš poštene cunje na sebi,« jo je pokarala mati z glasom, ki ni rnil in dodala: »Dobra je bila obleka za Maričko, ko je bila manjša, zakaj ne bi bila zate?«

Francka je prikimala, če nekaj časa je pa zopet vprašala: »Pa kdaj pridejo ata?«

Mati je vstala. »Saj sem ti povedala. Jaz ne vem. Morda še sam ne ve.«

»Zakaj ne?«

»Ker ne ve, no. Ali zdaj veš? Letos ga ne bo.«

»Ne? Ali drugi mesec?«

»Tokrat pride, kadar boš bolj pametna. Na, strebi ta fižol, ga bomo imeli za večerjo.«

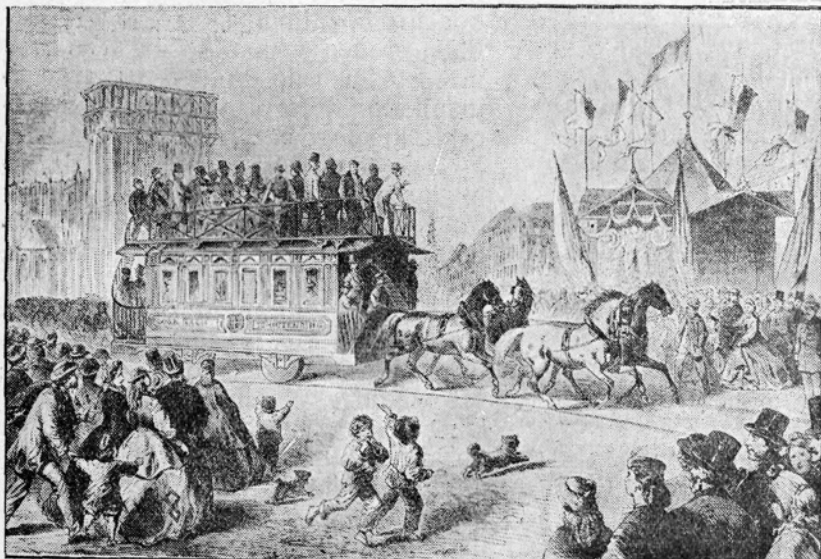
»Fižol, fižol, fižol,« je zapela Francka in postala kuharica.

Mati je odšla za hišo okopavat krompir. Vsak prazen prostorček je porabila in četudi prst ni bila mnogo vredna, je vendar nekaj raslo.

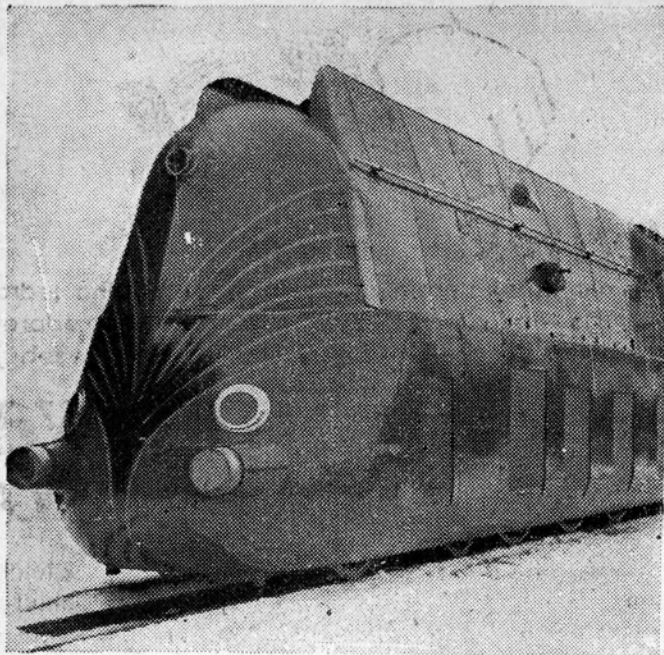
Drugi dan je dobila pismo iz šole: kaj je z Janezom? Že pet dni ga ni bilo v šolo in nihče ni prinesel opravičila.

To jo je pogrelo. Otrokom se sicer nikdar ni sladkala, pa tudi ni porajtala, če so bili razposajeni, če so se podili okrog hiše kakor divjaki in se včasih zlasali in stepli. Ampak učitelj se ne more lagati, torej jo Janezek vara. Vsako jutro odide od hiše s knjigami, s kakšnimi pisarijami, tukaj pa pravijo, da ne prihaja v šolo. To je nepošteno, otrok pa ni rodila, da postanejo sleparji.

Ko se je naredil mrak, jo je pri mahal domov s klicem: »Mama, lačen sem.«

Konjska železnica na Dunaju, bolj tramvaj kot železnica, po sliki iz leta 1865

In kot peta slika najnovejša lokomotiva čeških železnic, zaprta v plašč aerodinamične oblike

»Sem pridi!« je dejala in zvenelo je kot ukaz.

»Saj sem tukaj, mama,« je odgovoril s temno slutnjo.

»Sem stopi, pravim, čisto sem, da mi boš gledal v oči.«

Janezek, najbolj samozavestni izmed vseh otrok, je bil nenadoma ubogljivo dete. Počasno je pristopil in ko je stal pred materjo, so se mu povsile oči.

»Ne glej tal, mene glej!«

Dvignil je oči, ampak njen pogled je bil tako oster, da je bil zanj prehud.

»Kje si bil včeraj, dopoldne in popoldne?«

Janezek se je obotavljal. Ugibal je: ali ve ali ne ve? Kako bi vedela? Morda ga je kdo videl in ji povedal. Toda sama ga ni mogla videti in kar ji je pravil kdo drugi, bi se dalo utajiti. Že je odprl usta, da bi odgovoril: »v šoli,« toda njegovo ugibanje je bilo za trenotek predolgo. Mati je čitala njegove misli.

»Laž ti nič ne pomaga pri meni. Resnico hočem slišati. Star si dovolj, da razumeš, kaj je prav in kaj ni. Prevelik si, da bi ti tipala nos. Na dan z resnico!«

Nič ni bilo treba omenjati šibe, postaja ali kakršne koli kazni; Janezek je že vedel, pri čem da je. Hudo mu je bilo, da bi se bil zjokal, toda tej slabosti se ni hotel podati.

»Naloga je bila pretežka, nisem je naredil, pa sem se bal v šolo.«

»Kako dolgo se že potepaš?«

»Samo ta teden.«

»Samo?! — In kdaj si se mislil vrniti v šolo? — Pa kaj si uganjal ves čas?«

»Nič hudega. Igrali smo se za školiho.«

»Taka je ta reč. Igrali ste se. Ali so vam vsem bile naloge pretežke?«

— Ne, nič si ne izmišljaj. Ujel si se, še lagati se ne znaš modro. — Cela tolpa potepuhov vas je, šola vam smrdi in če se boš dolgo pajdašil s temi pobalini, pride še policaj pote.«

Drugo jutro je morala Marička ostati doma, da je pazila v branjariji, mati je pa spremila Janezeka v šolo. Tam je imela dolg pomenek z učiteljem, slovnično morda precej pomanjkljiv, toda tako uspešen, da ji je učitelj za slovo dejal: »Gospa, klobuk snemam pred vami. Če bi bile vse matere take, bi šola laže izvrševala svoje naloge.«

Razumela je le toliko, da se strinja z njo, a to ji je zadostovalo.

Na policaja, s katerim je bila grozila Janezku, pa tudi ni bilo treba dolgo čakati. Nekega večera je prišel v hišo, zavedajoč se svojega uradnega dostojanstva, ki pa je naredil na Tončko bolj smešen kot slovesen vtis. Mislila je, da je prišel kaj kupit, pa se je začudila, ko je s svojim najstrožjim glasom vprašal: »Kaj delajo vaši otroci, kadar niso v šoli?«

Pogledala ga je kakor človeka, ki ni pri zdravniški pameti.

»Kaj te pa to skrbi? — Kaj delajo? Igrajo se, skačejo, tepejo se kakor otroci. In včasih mi pomagajo v hiši in na vrtu.«

Policaj je izbočil prsa:

»Kakor otroci. Ali vsi otroci kradejo?«

Posiliti se je morala, da mu ni skočila v lase.

»Ti boš dolžil moje otroke, da kradejo? Policaj gor, policaj dol, moji otroci niso tatovi.«

»Ves čas jih nimate pred očmi. — Jastrebar se je pritožil, da mu otroci kradejo jabolka in Tičnik pravi, da so mu kradli koruzo in jo pekli.«

»Ali pravita, da so bili to moji otroci?«

»Nista trdila, ampak mislita, da so bili poleg.«

»Mislita. Mislita, ker je hiša revna. Misliti se pravi, nič vedeti. Če bi jaz imela polje, bi me bilo sram, pritoževati se zaradi par strokov koruze in par jabolk. Ko sta bila otroka, sta najbrže sama to delala. Ampak če ju to tako boli, naj pazita in če ujameta kakšnega fanta, lahko trdita, da je kradel, sicer naj si pa zavežeta jezike.«

Policaj je odšel, manj dostojanstveno, kot je prišel, toda materi ni bilo tako lahkó pri srcu, kot se je kazala. Če ne bi bilo te preklete revščine! Morda so bili res njeni otroci prizadeti. Otrokom se to ne zdi tatvina in dokler ne napravijo škode na drevju, se ni vredno jeziti. Pa vendar — vseč ji ni bilo. Še da bi policaji hodili za njenimi otroci...

Res pa je, da so otroci vedno lačni. Tudi to je menda vedno bilo tako. In menda vedno bo.

Zaradi par koruz, pa morajo policaji hoditi od hiše do hiše, kakor da so bili roparji v mestu. Kako bi se Jastrebarju in Tičniku in njunim ženama zdelo, če bi bilo šest otrok pri hiši, pa zjutraj ne bi vedeli, kaj bodo dale v lonec za kosilo in opoldne ne, kaj bo za večerjo?

Pisma iz Amerike so prihajala porredkoma, a bila so si vsa podobna. »Panika« še ni minila. Ljudje pravijo, da še nikdar ni bilo takih časov v Ameriki. Ampak sedaj ne more dolgo trajati. Sam predsednik — to je v Ameriki kakor cesar — je dejal, da se bo kupčija kmalu poživela in bo dela dovolj za vse. Zdelo se je, da je ni sile na svetu, ki bi mogla zatreči njegovo zaupanje in ubiti njegove upe.

Prišel je božič. Za Miklavža je kupila na trgu vsakemu otroku kakšno malenkost; potrošila je za to šestdeset krajcarjev, za dvajset je pa kupila datljev za vse, da je bilo kakor pri bogatinih. Dolgo je premišljala, preden se je odločila. Dve kroni — to je bilo mnogo denarja in manjkalo ga je na vseh straneh. Če pride kupec v branjarijo, pa ne dobi, po kar je prišel, je mogoče, da se nikdar ne vrne. In to šteje. Ampak Miklavž je le enkrat na leto in vseh lukenj itak ne bi mogla zamašiti z dvema kronama.

Za novo leto je Marička obolela za difterijo. Ko je zdravnik izrekel to besedo, ji je stisnilo srce bolj kot vse nadloge z denarjem, oblekami, kurjavo in vsemi neštetimi rečmi, ki jih je treba naročiti, popravljati, se z njimi jeziti in včasih zakleti. Zdravnik jo je potolažil, da difterija ni več tista morilka, ki je bila, preden so

našli zdravilo zanjo — povedal je neko čudno ime — in Marička je res ozdravila in nič se ji ni poznalo. Nihče pa ni vedel, kakšni so bili za mater tisti tedni, ko je upala, pa se vendar bala.

Soseda, žena železniškega strojevodje, jo je vprašala, ali se nikdar ne utruji. Neverjetno je, da more človek tako delati, kot ne bi delal noben vol. Takrat se je zavedla, da je v resnici trudna, odgovorila je pa: »Kaj pomaga, če sem trudna? Otroci so na svetu. Prosili niso, da bi bili rojeni. Kdo naj skrbi zanje? — Če ne bi bilo njih, bi bilo res vse eno, ali je človek na svetu ali ne. Tako pa...«

Nekateri, ki je niso poznali, so mislili, da je skopa. Mož je že tako dolgo v Ameriki, ona pa živi in se vede kakor da nima soli za krompir. — Stiska, stiska. Drugi, ki so slišali zvoniti, da so v Ameriki slabi časi, so jo dražili in vpraševali, počem so tolarji.

Tončka se ni zmenila ne za zbadanje, ne za sumničenja. Ni ji bilo mar. Pa tudi ni imela časa, da bi ga posvečala klepetanju. Z računi so bile večne težave, otroci so rasli, obleke so postajale pretesne, čevlji so se trgali. Sama že ni imela nove obleke na sebi — menda dve leti in druge sitnosti so prihajale kakor po nekem pravilu. Enkrat je prišel Francek ves krvav domov. Tako se je ustrašila, da ni niti vprašala, kaj da se je zgodilo, ampak ga začela umivati, mu nakladati arniko in ga povezavati, dokler ni spoznala, da ni nobena kost zlomljena ali počena. Potem je zvedela, da je bil na nekem hribu, pulil cvetlico, pa ni opazil, da drži grmovno vejo in ko se je ta odtrgala, se je zvrnil in padel s hriba med trnje. — Oštevala ga je, a na tistem se je veselila, da se ni zgodilo nič »hudega«.

Polagoma se je privadila tudi takim dogodkom. Tako je minilo drugo leto in tedaj je prišlo pismo, da se je v Ameriki obrnilo in je Andrej dobil delo v nekem salonu. Salon? Salon? Kako pride Andrej v salon? ... Eh, kaj, delo ima in v pismu je deset dolarjev.

Povedala je otrokom, vsak je hotel videti bankovec. Francka je zopet hotela vedeti, ali pride ata sedaj domov, potem pa so razglasili novico po vsej okolici: Ata je v Ameriki, dela in poslal je bankovec ...

Bilo je prav in ni bilo prav. Ponekod so začeli šepetati, da se je Tomanovim obrnilo in je videti, da bodo obogateli. Nekateri so bili veseli, v drugih se je budila zavist. Ljudje, katerim se je zdelo, da že dolgo čakajo s svojimi računi, so začeli pritiskati.

V kateri roki

se nahaja dinar in v katerem zrnju je praženo sladno jedro? Od zunaj tega ne vidimo; zato moramo roko odpreti. V vsakem zrnju pa je praženi sladni sladkor, ki ga vsebuje

Kneippova
SLADNA KAVA

Janezek, ki mu to ime že ni bilo več všeč in je hotel biti Janez, je povedal novico z različnimi okraski v šoli. Nekateri učenci so zijali, drugi so hoteli pokazati svoje znanje in so pravili, da je Amerika indijanska dežela, eden pa je poslušal Janezkovo povest in se namrdnil: »Prava reč«.

Janezek je vzrotil. »Kaj si dejal?«

»Prava reč,« je ponovil oni.

»Moj ata je v Ameriki, pravim, v salonu,« je še enkrat razložil z večjim povdankom.

»Prava reč« ...

Nato ga je Janezek povabil na koražjo. Vsi so se začudili, zakaj Ferdo je veljal za najmočnejšega fanta v razredu in je, zavedajoč se svoje slave, sprejel. Po šoli je bil tepen kakor še nikdar ne in Janezkov ugled je bil utrjen.

Pisma so prihajala bolj pogosto. Včasih je bil bankovec kaj več, včasih pa manj vreden. Nekoliko je to pomagalo, ampak potrebe so se zdele vedno večje. Tončka je upala, da polaga Andrej kaj na stran, vsaj toliko, da bo imel za vožnjo, zakaj vekomaj vendar ne more ostati v Ameriki. Če se vrne, bo vendar nekoliko bolje, kot je bilo, ko je odhajal. In dva bosta za delo, ki ga sedaj sama zmaguje.

Zmaguje ...

Včasih ji take reči niti na misel niso prihajale, sedaj pa ne more zatajiti, da so postale njene kosti občutljive, da je včasih težko vstajati in da se pojavlja celo vprašanje, kako dolgo bo to mogoče. A kadar je po-

gledala otroke, je minilo in zdelo se ji je, da mora biti mogoče, dokler bo potrebno. In rinila je dalje, kakor da je bilo tako ukazano.

Čas je potekal. Janezek se je še vedno postavljaj: »Ata je v Ameriki« in Francek je sekundiral, mati pa je na tistem vedno bolj pogosto vzdihovala: »Da ne bi bil več v Ameriki! Da bi bil pri meni.«

Drugi ljudje imajo zabave. Slišijo vsaj harmoniko v gostilni, zahajajo na sejm in plešejo. Odkar je Andrej v Ameriki, je Tončka pozabila na take reči. Petje je slišala, kadar je sama zapela. Morda bo drugače, kadar se vrne iz Amerike in bosta skupaj.

Zopet je prišel Miklavž in božič in kupila je otrokom celo pomaranče. Francka je prilezla s svojo novo punčko in vprašala: »Kdaj pridejo ata? Saj ni več letos.« Tončka jo je pobožala. Nenavadno mehak ji je bil glas, ko je odgovorila: »Zdaj mislim, da bo kmalu.« Francka je zaplesala in materi je bilo všeč, da ni videla nekaj mokrega v njenem očesu.

Dva meseca nato je prišlo debelelo pismo in poštna nakaznica: »Prodaj, kar je ostalo. Kadar opraviš, se napravi. Karta, ki ti jo pošiljam, je zate in za otroke. Brzjavaj, kadar prideš.«

Pa tudi prav. Če on ne more sem, pa pojdemo tja, kjer je on.

»Otroci, ata ne pride... Ampak ... mi pojdemo v Ameriko.«

V hiši je bil dirindaj, v njenem srcu je bila blaženost. Ali je trudna? — Saj se je treba pripraviti za pot v Ameriko.

Pljučni rak se je v zadnjih 15 letih razširil za trikrat več kakor prej. Rak na pljučih se pojavlja posebno pri mestnih ljudeh. Vzroka zanesljivo še niso dognali. Domnevajo pa, da ga pospešuje vdihavanje plinov, ki jih izločajo avtomobili, asfalt itd. in hripa.

Majhen vzrok — velik učinek. Kako narava razbije izredno trda jedra, se lahko pre-

pričamo z navadnim poskusom. Vzemimo steklenico z ozkim vratom in iz tankega stekla, napolnimo jo do vratu z grahovimi semeni in postavimo potem odprto steklenico v mlačno vodo. Že čez 24 ur se bo steklenica razletela; kajti semena, ki so željno vsrkavala vodo, so svoj obseg tako povečala, da razvijejo pritisk na steklenico in jo razženejo.

12. novembra 1939 je dotrpel nepoboljšljivi optimist Ivan Vuk. S svojo trdno vero v življenje je odrival smrt, dokler se je dalo, vendar se ji izogniti ni mogel. Vuk je živel neosebno življenje v kraljestvu idej in fantazij, mišlil in skrbel je za druge, ni bil racunar in zato je sam zašel v nesrečo. V njej je doživel več farizejskih obsojanj kakor človeškega razumevanja in prijateljske pomoči.

Veličasten pogreb je pokazal, da je imel Ivan Vuk vendar mnogo dobrih, iskrenih prijateljev, ki ga ne bodo pozabili. Do kraja smo ga spremljali na zadnji poti, na čelu godba »Zarje«, za katero je toliko delal. V mraku so mu na temnem pokopališču zapeli zadnji pozdrav pevci »Cankarja«, prostovoljec prof. E. Turk je v imenu njegovih vojnih tovarišev in drugih prijateljev zagotovil, da bomo večno ohranili v lepem spominu njega, ki se je vse življenje žrtvoval za pravico.

Ivan Vuk je bil rojen 1882. leta v Sv. Jurju ob Ščavnici, odkoder je izšlo že mnogo bistroumnih ljudi. Napravil je pet razredov ljudske šole in strokovno kmetijsko šolo v Mariboru. Pa ni mu bilo dano da bi postal kmetovalec. Imel je svoje sanje in fantazije in začel že zgodaj pisateljvati. Na štajerskem je bil priča germanizacije in naravno je bilo, da je s svojo uporno naravo postal nacionalist. Biti pod pokojajo Avstro-Ogrsko jugoslovansko usmerjen nacist, je pomenilo biti revolucionar. V tem svojem razpoloženju je pod pseudoimenom Starogorski spisal »Junake svobode«, povesti in črtice z Balkana, ki jih ljudje še danes radi berejo. Mohorjeva družba je pa 1913. leta izdala njegvo zgodovinsko povest »Zorislava«. Drugače je deloval in živel kot časnikar.

Leta 1914. je moral v vojno in ranjen je prišel v rusko ujetništvo, ki si ga je želel. Dopisoval je v razne ruske časopise in se udeleževal posebno v letih revolucije v Taškentu in drugod.

Po vrnitvi v Jugoslavijo se je takoj uvrstil v delavsko gibanje. Preživljal se je kot uradnik neodvisne železničarske organizacije, kasneje kot nameščenec Strokovne komisije, na zadnje je bil funkcionar pri udruženju vojnih invalidov.

S srcem je pa živel v literaturi, glasbi in časnkarstvu. Ustanovil je založbo »Proletarska knjižnica« in kot njen prvi zvezek so izšle njegove »Pravljice iztoka«. Po teh in drugih pravljicah se vidi, kako močno je vplivalo nanj življenje v Turkestanu. Kot drugi zvezek je izdal prvo zbirko pesmi Mileta Klopčiča »Plamteči okovi«. Založniško in literarno delo je nadaljeval pri »Delavsko-kmečki založbi«. Med raznimi

njegovimi prevodi pri teh založbah naj omenimo predvsem Jack Londonovo »Železno peto«, ki jo ljudje vedno znova berejo. Za prevod te knjige se je odločil za časa svojega neprostovoljnega življenja v upravi grada Beograda.

Bil je med prvimi iniciatorji za ustanovitev Cankarjeve družbe. Za njo je zastavil vse svoje moči in še letos, težko bolan, je napisal zadnjo svojo črtico za njen koledar in dva prevoda. Cankarjeva družba je pred leti izdala zbirko njegovih globoko občutenih socialnih novel in zgodb »Zlato tele«.

Vuk ni pisal za denar, ni mislil na pisateljsko slavo, pisal je iz notranje potrebe, ni zahajal k priznanim literarnim omizjem, zato ga poklicni literarni kritiki sploh ne poznajo ali ga pa sramežljivo zamolčujejo. V omenjenih založbah je Vuk izdal še prevode ruskih pisateljev Lavrenjeva, Neverova, Zoščenska in Korolnikovo dramo »Zaprta vrata«. Polno manjših del je pa raztresenih po raznih slovenskih časopisih, revijah in koledarjih doma in v Ameriki. Literarne zveze je imel tudi z Zagrebom, Sarajevom in Beogradom.

Neumorno je deloval kot predsednik, tajnik ali navaden član v naših kulturnih organizacijah, pri bivši »Iskri« in »Svobodi«, pri »Vzajemnosti«, »Zarji« in »Cankarju«. — Pripravljaval je pesmi, igre, govornice zborov, zbiral note, organiziral prosvetne večere, miril dramatike, tolašil užaljene, se smejal skreganim, oznanjal vsem »naš Mir«, bodril in navduševal, malodušnim odgovarjal z »Ničevo« in delal dalje, kot da gre sètev v klasje kakor še nikoli. Ovir ni poznal, nasprotstva je smeju puščal ob kraju, dvomljivcem se čudil, v najmanjšem uspehu gledal nov velik korak naprej in tudi kasneje kot »zavržen hudič« in težko bolan mislil samo na to, kaj bi bilo treba še napisati, kaj bi se dalo novega organizirati, iznajti, obogatiti naše prosvetno delo. Preveval ga je en sam veliki optimizem, na optimizem pa sloni socialistična ideja.

V življenju je bil pravi junak. Niti enkrat ni tožil, niti enkrat razodel svojega trpljenja. Sam v stiski, je mislil na to, kako bi se dalo komu drugemu pomagati. Za otroke bi dal vse. Vse slabo je mimogrede pozabljal, sovraštva odpuščal, žaljivke preslišal.

Težko ga bomo pogrešili. V sredini, kjer je toliko paglavskih natur, se ne rodé in ne zrastejo kar tako optimisti, kakor je bil Ivan Vuk. Brez optimizma pa človek omaga.

Ivan Vuk je zapisal v pravljici »Bog in človek«:

»Svet vidimo takšen, kakršni smo sami. Ne govorite, da je svet poln hudobij in greha. Ako hočete pomagati svetu, ne obsojajte ga, ne ponižujte ga s svojimi obsodbami! Pregreha, kaj je to drugega, kakor plod naših obsodb. Preženite v sebi zlobo, ki mrači vaš razum, bodite junaki! Morebiti je cilj še zelo daleč, vendar hodite in ne ustavljajte se, dokler ga ne dosežete!«

—j.

Finska reka Imatra

Boji Fincev za svoboda

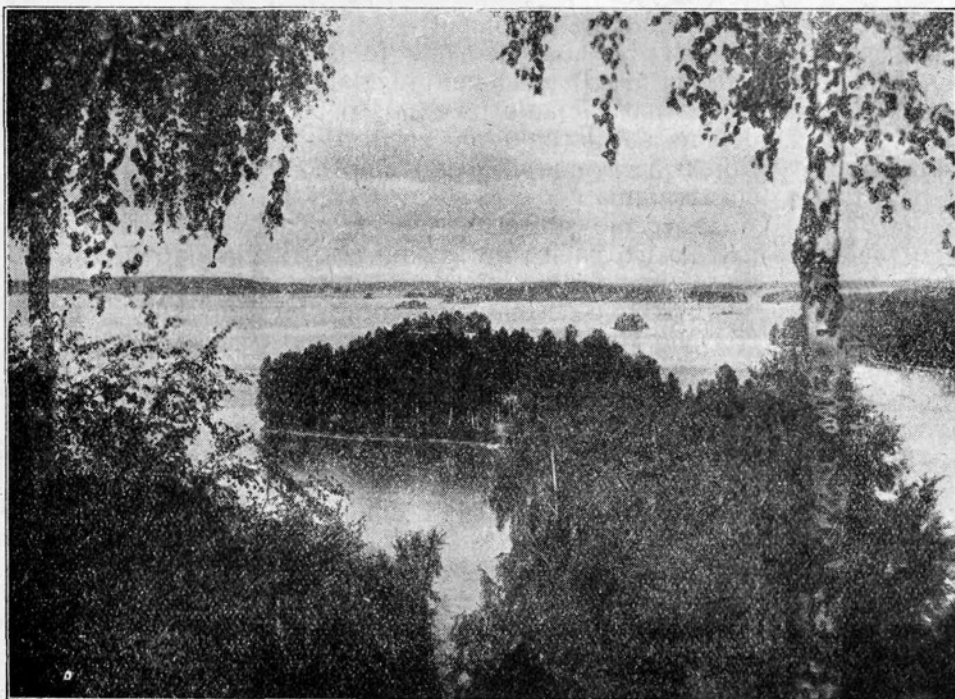

Malokateri narod v Evropi je prestal toliko hudih bojev za svojo neodvisnost kakor ravno Finci. 1157. leta so bili prideleni Švedski, ki ji je vladal Erik Sveti. Ta je uvedel v deželi krščansko vero. V 13. stoletju so divljali boji med Švedi in Rusi za Finsko in Rusi so jo morali končno 1323. leta prepustiti Švedom. Mejni spori pa niso ponehali, dokler se ni 1473. leta razvnela velika vojna z Rusijo. Ta vojna je trpela skoro 25 let do l. 1497. Rusi so vojno izgubili in na Finskem je zavladata švedska uprava. Potem je v deželo prodrli protestantizem in pravoslavna Rusija se je spet zapletla s krivoversko Finsko v hude boje, ki so divjali od 1570. do 1595. Njim je sledila velika kmetska revolucija 1596. do 1597. leta. V drugi polovici nordijske vojne je prešla Finska spet v ruske roke. 1721. leta so morali Rusi zopet zapustiti to deželo, ki so jo poprej še močno opustošili. 1741.—43. leta je divjala nova vojna z Rusi, 1788.—1790. se je ponovila, obakrat s porazom Rusov.

Šele 1809. leta je prišla Finska pod rusko oblast, ker jo je pustil na cedilu tedanji švedski kralj Gustav IV. Toda Finci so si izgovorili mnogo večje svoboščine, kakor so jih pa imeli Rusi v Rusiji. Ruski car je bil za nje samo veliki knez in v

njihovi kneževini so mogli biti uradniki samo Finci. Ohranili so tudi svoj denar, z Rusijo so imeli le carinsko zvezo, živeli so ločeno od Rusije, niso se marali učiti ruskega jezika, gojili so svojo kulturo, organizirali se v zadrugah, skratka na vseh področjih branili svojo samostojnost. Finski pisatelj Öhazmist pravi: »Rusija je ostala za Fince inozemstvo. Domovina je bila samo Finska.«

Ruski šovinistični krogi so pa neprestano pritiskali na carja, da je treba Finsko za vsako ceno porušiti. Svoj cilj so dosegli v avgustu 1898., ko je car imenoval za generalnega guvernerja Finske generala Bobrikova. Finci so se takoj odločili, da se mu ne uklonijo. Ko ni hotel preklicati nekaterih svojih odredb, so sklenili, da se ves finski narod obrne naravnost na carja, kakor je v skandinavskih deželah običaj, da se ljudstvo v izrednih primerih pogovori naravnost s kraljem. Sestavili so spomenico, da se mora spoštovati stara finska ustava. To spomenico naj podpiše vsak odrasel, pismen Fincec in ogromna deputacija naj jo izroči carju. Početje je bilo drzno. Bila je huda zima in promet med posameznimi naselbinami zelo otežkočen. In vendar so v dveh tednih zbrali 525.000 podpisov in deputacija 500 mož — zastopnikov vseh 500 velikih fin-

Finska pokrajina

skih občin se je podala k carju s šestnajst debelimi in težkimi, v usnje vezanimi knjigami zbranih podpisov. Šele ko jih je odpeljal vlak iz glavnega mesta Helsinkov, je izvedel za njihovo akcijo guverner Bobrikov. Dva tedna je bila akcija do podrobnosti znana 500.000 Fincem, vendar niso mogli številni ruski špijoni o njej nič izvedeti!

Ko njihove zahteve niso bile sprejete, so Finci organizirali in izvedli popoln bojkot proti Rusom. Vse delo je bilo koncentrirano v rokah tajnega vodstva »Kagal«, o katerem ni nihče vedel, kdo je njegov član. Bobrikov z vsem svojim aparatom je bil brez moči proti njemu. Zato si je izposloval od

carja dekret, po katerem ima on neomejeno oblast na Finskem. To ga je stalo življenje. 16. junija 1904. leta je oddal nanj mlad Finec Šavman tri smrtne strele.

1905. leta so se Finci hoteli popolnoma osamosvojiti. Toda po neuspehu revolucije v Rusiji sami so tudi oni ustavili akcijo. Csvobodili so se šele 1917. leta. Odcepitev od carske Rusije so smotrno pripravljali. 1916. leta je dobila socialdemokratska stranka absolutno večino v finskem deželni zboru, ki je sprejel njen zakonski predlog, da se vsa oblast ruskega carja — finskega kneza prenese na finski deželni zbor, ki se je kmalu spremenil v državni zbor samostojne Finske.

IGRALSKI ABECEDNIK

I. M. Rappoport

(Sedmo nadaljevanje in konec.)

Igralec, ki igra določeno vlogo, mora izvajati določena dejanja. Če hoče, da so njegova dejanja in besede prepričljive, mora znati odkriti notranje, psihološko bistvo osebe, ki jo naj predstavlja in zasledovati pri igranju iste cilje, kot bi jih ona.

Da lahko igralec ta notranji duhovni svet obvlada, si mora določiti odnose do sveta, ki ga pri igri obdaja. Le na ta način bo razumel misli, ki vlogo prevečajo in se vživel v življenje, ki ga je živela oseba, ki jo naj predstavlja.

Kot primer vzemite katerokoli igro. Igro večkrat pazljivo preberimo. Podajmo vsebino v kar se da kratkih besedah.

Nato pregledamo, na kak način glavni igralec deluje.

Notranji in zunanji oris vloge

Rekli smo že, da moramo natančno preštudirati besedilo vloge in si ga prisvojiti. To naredimo na ta način, da se potrudimo, da razumemo tudi njeno notranjo stran, zakaj so bile besede izrečene.

Na ta način določimo njen smisel, od katerega je odvisen določen poudarek, radi katerega nastane zopet določen pomen besed ali stavka.

Pri določevanju elementov oderske naloge smo rekli,

da nastane tretji element — način dejanja sam, ko se izpolnita prva dva elementa (dejanje, smoter). Rekli smo tudi, da nikdar ne smemo razglabljeti o načinu, obliki, kako je treba dejanje izvršiti. Pri izvajanju tega ali onega dejanja se moramo koncentrirati na to, zakaj to delamo. Potem najdemo istočasno samo po sebi tudi pravilen način izvajanja.

Če iščemo smisel izgovorjenega stavka, moramo ravnati na isti način: ne smemo prej razglabljeti o tem, kako ga bomo izgovarjali, ne smemo določiti poudarka in zvoka kar po posluhu. Nasprotno: ko izgovarjamo stavke, moramo koncentrirati svojo pozornost na to, zakaj ga izgovarjamo, in se potruditi, da vplivamo na partnerja z notranjim smislom stavka, pravičen poudarek bo pa nastal sam po sebi. Naloga igralca in režiserja pa je, da pod vodstvom čuta za resničnost določita in obdržita v spominu pravičen poudarek, kakor hitro ga najdeta. Pri tem pa je važneje, da določita in si zapomnita notranji občutek, ki je povzročil poudarek, kakor pa poudarek sam. Na ta način si med skušnjami izgradimo karakter oderskih dejanj nastopajoče osebe in si prisvojimo pravičen poudarek besed vloge. Z izbiro in združitvijo najprepričljivejših dejanj nastopajoče osebe, ki odgovarjajo naši zamisli, bomo ustvarili osnovno sliko, osnovni temelj vloge. To izbi-

ro izvršimo na podlagi občutka resničnosti, ki nas mora pri delu stalno spremljati in si oris trdno vtisnemo v spomin.

Besed »si trdno vtisnemo v spomin« ne uporabljamo tu v pomenu, kot da smo se nekaj na pamet naučili in da bomo to ponavljali.

Igralec si mora pravilen oris vloge vtisniti v spomin organsko z vsem svojim bistvom. Mora si zapomniti vso vrsto misli in čustev in njim odgovarjajočih, na zunaj vidnih dejanj, ki jih je med vajami našel.

Razmerje do oderske osebe

Prisvojili smo si torej besede in dejanja nastopajoče osebe, njene misli in čustva in si prizadevamo, da bi posnemali njeno življenje na ta način, da sami zavzamemo mesto, ki je njej pripadalo v življenju. Na odru ustvarimo umetniško osebo in stremimo za tem, da bi pri gledalcu vzbudili do nje določen odnos. Če sami simpatiziramo z osebo, ki jo predstavljamo, če smo prepričani, da name-rava ta oseba s svojimi dejanji nekaj dobrega, hočemo vzbuditi tudi v gledalcu do nje isti odnos. Občutili bomo zadoščenje, če bomo na odru videli, da skrb in žalost osebe, katere vlogo igram, izvabljata pri gledalcu solze, ali pa jih njeno veselje pripravlja do smeha. Po drugi strani, če imam sam do določene osebe negativno razmerje, če jo hočem n. pr. zasmehovati, bom svoj smoter dosegel, če bom pripravil gledalce do tega, da se bodo smejali osebi, ki jo predstavljam. V enem slučaju bo smeh hudoben, je-dek, v drugem dobrodušen itd. Toda značaj gledalčevega smeha bo odvisen od tega, na podlagi kakega razmerja sem ustvaril določeno osebo. V vsakem slučaju se moramo vživeti v čustva, ki prevečajo vlogo in ki morajo biti gibalna sila naših dejanj. Toda pri določitvi orisa vloge, pri izbiri načina, nam mora voditi odnos do dotične osebe.

Vaš odnos do vloge, ki jo naj igrate, izhaja iz študija materijala, ki vam ga nudi dotična igra, in pa resničnega življenja, ki se v njem zrcali.

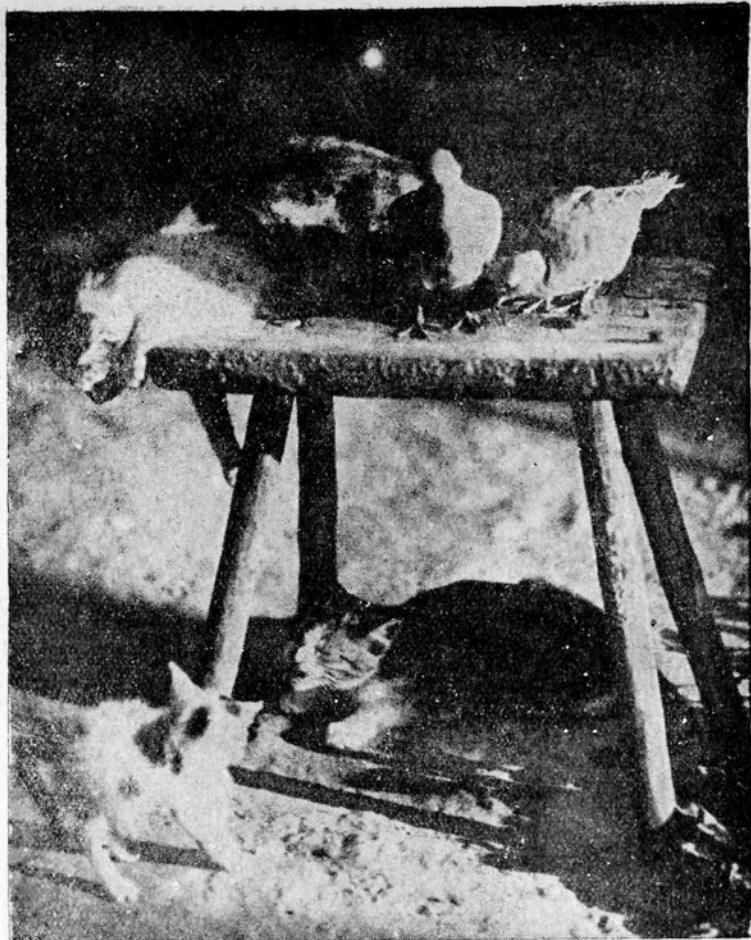
Notranja in zunanja karakteristika osebe

Pri študiju materijala, ki sestavlja vlogo, morate preiskati, kaj dela dotična oseba v igri, kakšne smotre zasleduje, katere želje jo sili do teh dejanj. Kot rdeča nit se vleče skozi vso vrsto oderskih nalog, ki ste jih določili v posameznih odstavkih osrednje dejanje in osrednji smoter. To osnovno dejanje, določa v veliki meri osnovne poteze značaja dotične delujoče osebe.

Toda določitev osnovnega dejanja še ne zadostuje za izbiro odgovarjajočih potez, s pomočjo katerih naj ustvarimo osebo, ki jo hočemo predstavljati. Vživeti se moramo tudi v menjajoče se učinke med delujočo osebo in resničnostjo, ki jo obdaja, in na ta način določiti, iz katerih vzrokov so nastala njena dejanja in kakšne cilje z njimi zasleduje. Šele tedaj lahko končno določimo odnos, na podlagi katerega bomo ustvarili odersko vtelošenje vloge.

Nadalje si moramo tudi predstavljati zunanost osebe, katere notranje bistvo smo določili.

Pri študiranju igre in vloge določimo starost, postavimo poklic nastopajoče osebe, glavne poteze njenega značaja, njene odnose do vseh, ki jo obdajajo in odnos teh oseb do nje in se potrudimo, da si jo predstavljamo kar se da natančno in jasno. Zato stremimo s pomočjo ustvarjajoče domišljije za tem, da vse, kar se tiče določene osebe, opravičimo s tem, da si predstavljamo, kako bi hodila, govorila, gestikulirala, kako navadno preživi dan, kakšna je bila njena preteklost, kakšna bo prihodnost, kakšna bi bila v situacijah, ki v igri sami ne nastopijo, in preštudiramo dlobo in razmere, v katerih je živela. Ko si tako prisvojimo notranje in zunanje poteze vloge, se potrudimo, da jih podamo kar se da prepričljivo. Če morate igrati starca ali starko, najdete način hoje in ga tako organsko izvajajte, da bodo vsi lahko že po hrbtu spoznali — tam gre neki starček. Izpremenite zvok svojega glasu in izgovarjavo besed, da bi vsi verjeli, da govori starček, četudi

Na dvorišče je prisijalo decembrsko sonce . . .

bi bili vi skriti. Izberite si tako maško, da bo skupno z vašim obrazom naredila vtis obraza starčka. Prav tako morate pri izpremenci hoje in glasu paziti, da ne bo nastala tuja, za lase privlečena karakteristika, ampak da se bo ta izprememba združila z vašim načinom hoje.

Pri tem pa ne pozabite, kako važni so odrski odnosi, ki so gibalna sila vloge. Na njih gradimo odrski karakter. Važne so tudi oči, v katerih odseva bistvo vloge.

Vzemimo, da morate igrati veselega človeka: vse ga razveseljuje, vse, kar vidi, se mu zdi prijetno. Ima vesele oči. Obnašajte se do svoje okolice tako, kot se ponša zelo vesel človek in dobili boste vesele, nasmejane oči. Ali pa morate igrati razburljivega človeka. Poiskusite gledati na svet z njegovimi očmi. To je najvažnejši pogoj za igralčevo delo na vlogi. Vse kar smo malo prej rekli o zunanji karakteristiki (hoja, glas), so le delni rezultati, le delna dopolnitev notranje karakteristike. Notranja karakteristika — bistvo vloge — pa se izraža predvsem v igralčevih očeh.

Tako zbirajte značilnost za značilnostjo, potezo za potezo v karakteristiki osebe in se potrudite podati jih na vajah. V nekem trenutku boste čutili, da vas je vloga zajela, da jo obvladate. Prisvojili ste si mišljenje in čustvo, ritem osebe, kot da bi živeli njeno življenje.

Beseda ritem, ki jo je zelo težko razložiti, je v praksi vsakemu igralcu dobro znana. Igralec ve, da ima vsaka pravilno podana oseba le njej svojstven, le zanjo karakterističen ritem. Način mišljenja, čustvovanja, izražanja čustev, govorjenja, gibanja, gledanja, z eno besedo vse človekovo udejstvovanje se izraža na svojstven način v določenem, zanj značilnem ritmu. Za razlago tega pojma navedemo sledeči primer: mačka lahko leži, teče, kaj opazuje, dela grbo, dviga rep, se giblje hitro ali počasi, toda vse to bo delala v svojem, le njej lastnem ritmu. Ali pa slon: lahko hodi počasi ali dirja, skače ali maha z ušesi, vse bo delal v njemu lastnem ritmu.

KNJIGE IN LJUDJE

Vest človeštva

S svetovnega kongresa književnikov v New Yorku

Letos, ob priliki svetovne razstave v New Yorku, se je zbralo na svoj letni kongres Pen-klubov nad 500 književnikov in književnic v New York. Zastopana so bila najbolj znana imena iz svetovne književnosti kakor: Tomas Mann, E. M. Remarque, Arnold Zweig, Pearl Buck, Karin Mihaelis, F. Bruckner, Šalom Asch, Ander Maurois, Kitajec Lin Jutang in drugi. Kongres ima še poseben pomen radi tega, ker se je vršil tik pred začetkom evropske vojne.

Sestali so se »da vidijo, kaj so dobrega napravili za človeštvo in kulturo«. Prvi dan kongresa se je vršil pod geslom: »Pozdrav svetu«. Tu je spregovorila pomembne besede znana Pearl Buckova, (ki je prejela zadnjo Nobelovo nagrado): »Mi književniki smo svobodna armada kulturnih delavcev. Toda, smo li res svobodni? Žal, samo deloma. Mar moremo in smemo v vseh deželah sveta povedati kar mislimo?« Končala je z besedami o ameriški književnosti: »Svojih napak ne skrivamo. Naši največji ideali so svoboda in mir. V naših knjigah so resnični ljudje.«

Drugo zasedanje kongresa se je vršilo v duhu snovi: »Kako naj kultura prenese preganjanje«. Književnik Borgissa je potem, ko je objavil statistične podatke o književnikih, ki so morali zapustiti svoje domove in domovine, rekel: »Teško nam je, ko se spomnimo, da smo daleč od onih, ki bi nas najboljše razumeli... Tolaži nas edino velika nada, da bo kultura dalje trajala, kakor izgnanstvo.« Vrstili so se govori raznih drugih književnikov, ki so vsi izražali največjo optimistično vero v trajnost kulture.

Tretji dan so se govorili sukali okrog vprašanja »o odgovornosti književnika v krizi sedanosti in bodočnosti«. Znani angleški književnik Pristley, ki ni mogel prisoslovati, je govoril kongresu preko radia. Rekel je: »Ne bojimo se odgovornosti —. Toda, če spreje-

mamo odgovornost, — si moramo vzeti tudi svobodo, skrajno svobodo, da kritiziramo in obsojamo...«

Andre Maurois: »Naša odgovornost je v vsakem slučaju mnogo manjša od našega poslanstva, ki bi lahko bilo mnogo bolj uspešno, če ne bi imeli na tem svetu preveč 'dobrotnikov'«.

Tomas Mann: »Jaz sem sin naroda, ki o njem ne more nihče trditi, da ne ljubi svobode in miru. Prepričan sem, da bo svet kljub vsemu krenil na boljšo pot. Naša odgovornost za svetovne krize se more meriti samo z našo preveliko ljubeznijo za svobodo in mir. Mi nismo krivi...«

Znani čilenski zgodovinar Carlos Davila: »Ni res da se zgodovina ponavlja. Naša dolžnost je, delati na to, da se nikdar več ne ponovijo razmere, ki jih obsojamo.«

Kitajec Lin Jutang je duhovito zaključil svoj krasni govor: »Žal, moram priznati, da sta današnje svetovne krize vendar kriva dva pisatelja... Ampak samo dva...«

Ta kongres je dokazal, da današnji najpomembnejši književniki ne žive na oblakih, ne na nebu in ne na zemlji, temveč da se zavedajo svoje velike vloge v človeški družbi. Oni vedo, da so dolžni aktivno sodelovati v težkih vprašanih naših dni, da morajo kazati pot, svetovati in se boriti za najsvetejše človeške pravice. Izkazalo se je na tem kongresu, da pisatelji, ki se izolira, ki misli da so umetniška vprašanja nekaj posebnega, brez zveze s stvarnostjo, — da je tak pisatelj odveč, brez pomena, da celo ne more biti niti umetnik. Škoda, da tudi nekaj naših književnikov, ki se smatrajo napredni, niso prisostvovali temu kongresu, da bi videli kako so današnji književniki res »vest človešva« in da bi spoznali, kaj se smatra danes za res sodobnega in naprednega pisatelja. (G. R.)

„Seljačka književnost“

Takozvana »seljačka književnost«, ki se je pred par leti začela razvijati na Hrvaškem, je postala važen del hrvatske narodne biti. Hrvatski pisatelji — kmetje od pluga in motike, so začeli izdajati svojo knjižnico »Selo govori«, ki izda vsako leto dva »Zbornika hrvatskih pisateljev«. Prvi »Zbornik« je izšel že leta 1936. s prispevki 21. kmečkih sodrušnikov z naturalističnimi črticami, pesmimi in reprodukcijami slik in risb kmečkih umetnikov. Mnogi kažejo precejšen talent. Najizrazitejši med njimi je Mihovil-Pavlek Miškina, 50letni kmet, ki je izdal svoj prvi roman pod naslovom »Trakulja«, med ženskami se pa odlikuje 60letna kmetica-vdova, Mara Matočec,

ki piše pesmi in je napisala dramo »Matija Gubec«. Ti kmečki pisatelji prirejajo predavanja in recitacije po vsej Hrvatski in tudi v Srbiji. Kmečki slikarji, med njimi zlasti Čače, Generalič, Mraz in Virius, pa prirejajo razstave svojih del v hrvatskih in srbskih mestih. Pod vplivom hrvatskih tovarišev se je začelo podobno gibanje med srbskimi kmeti v Šumadiji, ki imajo v svoji sredini več dobrih piscev, kakor Radomir Todorović, Miodrag Jakovljević, Mitar Popara in več drugih, ki so se združili v nekak klub srbskih seljačkih književnikov, ki bo v kratkem izdal svoj prvi zbornik književnih del pod naslovom »Za plugom«. T M.

T O I N O N O

Nekulturni pojavi. Pod tem naslovom poroča zagrebška »Nova Riječ« o predvajanju sijajnega ameriškega filma »Juarez in Maksimilijan« v Zagrebu in se pritožuje nad bivšo cenzuro, ki do sedaj ni dovoljevala, da bi pri nas gledali dobre inozemske filme, ali pa jih je nemilo oklestila. V filmu »Juarez« je bil cenzuriran sledeči dialog med Diazom in Juarezom, ki se ga ni smelo prevesti na naš jezik:

Diaz: »Maksimilijan in vi sta enakih misli, on govori z istimi besedami. On pravi, da vaju deli samo ena beseda — demokracija.«

Juarez: »Le ena beseda — demokracija? A veš ti, kaj je to, demokracija?«

Diaz: »To pomeni svobodo izražanja misli, zborovanja in združevanja...«

Juarez: »Saj to želi tudi Maksimilijan, torej nas to ne razdvaja.«

Diaz: »To bi pomenilo, da je demokracija pravica naroda, da sam sebe vlada.«

Juarez: »Da, to je demokracija. Monarh menja narode, a narodi menjavajo predsednike.«

Nadalje se pritožuje »Nova Riječ«, da pri predstavah tega filma lastnik kina ni smel prodajati vstopnic za II. in III. prostor, da bi širši sloji naroda ne videli tega filma.

Kako je delala diktatura. Pod tem naslovom poroča »Nova Riječ« od 12. oktobra, da se je na občnem zboru »Matice Srpske« dne 8. oktobra v Novem Sadu, član odbora Kosta Hadžić, bridko pritoževal nad bivšim banom dunavske banovine g. Rajićem, ki tej najstarejši srbski kulturni ustanovi ni privoščil nobene podpore in jo je celo preganjal, medtem ko je dvema madžarskima pevskima društvoma naklonil iz jav-

nih sredstev enemu 40.000, drugemu pa 60.000 dinarjev subvencije.

Tomas Mann, nemški književnik v emigraciji, je imel nedavno v Princetownu, v ameriških Združenih državah, predavanje, v katerem je naglasil potrebo, da se bodoča Evropa po končani vojni organizira po vzgledu Združenih držav v federacijo, v evropske Združene države.

Tisk finskih socialnih demokratov je na zelo visoki stopnji: glavni organ je dnevnik »Suomen Sosialidemokrati« v Helsinkih. Razen tega izhaja še šest socialno demokratskih dnevnikov v raznih finskih mestih, redem listov pa izhaja po trikrat tedensko. Poleg tega imajo še en ženski list, en mladinski list, en list za male kmete, več združnih listov in literarno revijo »Kullervo«. Ves ta tisk se ravna po smernicah posebnega centralnega novinarskega urada, ki je organ stranke.

Našim sodružicam

Kaj bo, deček ali deklica?

Milica Stupan

To je važno vprašanje, ki skozi mesece prav posebno živo zanimala vsako bodočo mater in bodočega očeta. V splošnem pa je to nekaj, kar zanima vsakega človeka, pa zato tudi ni čuda, da ljudje že od najstarejših časov sem to raziskujejo.

Praden si lahko odgovorimo na stavljeno vprašanje, si moramo biti na jasnem, kako se vrši oploditev. Vsaka žena hrani v svojem telesu v jajčniku okoli 50.000 jajčec. Od teh dozori v dobi spolne zrelosti vsak mesec po eno, le izjemoma po dve ali več, tako da lahko nastanejo dvojčki, trojčki itd., torej v teku življenja kvečjemu 400. Mož pa hrani milijone semenskih celic, od katerih pa vsakikrat le ena sama oplodi jajčece. Pri spočetju novega človeka, pri oploditvi se združi ženska zarodna celica ali jajčece z moško zarodno ali semensko celico. Oplodjeno jajčece pa se začne takoj deliti in rasti.

Pri vprašanju določevanja spola so tri možnosti. Prva možnost je ta, da je določen spol že pred oploditvijo, da ima torej vsako neoplojeno žensko jajčece že v naprej določen spol. Ta trditev je najstarejša. Že Grk Hipokrat je trdil, da je desni ženski jajčnik določen za spočetje dečkov, levi pa za spočetje deklic, da se torej rodi deček, če se slučajno oplodi jajčece iz desnega jajčnika, deklica pa, če se oplodi jajčece iz levega jajčnika. Ta trditev se je pojavljala tudi pozneje prav do najnovejše dobe vedno znova. Danes pa vemo neizpodbitno, da to naziranje ne drži, kar je potrdilo zlasti dejstvo, da so žene, ki jim je bil operativno odstranjen levi ali desni jajčnik, kljub temu še vedno rodile otroke obeh spolov. — Zato so tisti, ki še vedno zastopajo mnenje, da je spol določen že pred oploditvijo, spremenili to naziranje in pravijo, da so v istem jajčniku moška in ženska jajčeca. Spet drugi so pa trdili, da je žensko jajčece sicer še brezspolno, da pa vplivajo nanj še pred oploditvijo razni zunanji vplivi in mu določijo spol. Tako je n. pr. Schenk trdil, da je odvisen spol od izgorevanja hrane v materinem telesu. Če so se našli v seči še ostanki raznih neporabljanih snovi, zlasti sladkorja, je bilo po Schenkovem naziranju jajčece, ki je ravno takrat dozorevalo, slabše hranjeno in temu primerno manj zrelo, pa se je zato, če je prišlo do oploditve, razvila deklica. Če so pa nasprotno v ženskem telesu zgorele vse snovi, je bilo jajčece dobro hranjeno in dozorelo in se je razvil deček. Schenk je svojo teorijo razvil še dalje in je trdil, da je mogoče s primerno hrano, ki jo uživa bodoča mati pred oploditvijo, vplivati na spol otrokov.

Druga možnost je ta, da nastane spol šele po oploditvi, da je žensko jajčece takrat, ko se združi z moško semensko celico, še brezspolno in da se določi spol šele med nosečnostjo pod vplivom kakršnihkoli zunanjih vplivov na dozorevajoči plod. Priznani te teorije se sličejejo na dejstvo, da je zaplodek v materinem telesu do nekega določenega časa dvojspolen, ali še bolj, brezspolen, da je torej teoretično mogoče vplivanje na spol. Znanstvena raziskavanja so pa dokazala, da se razvija vsak plod v smeri svojega določenega spola, da je torej spol že v naprej določen. Edino, kar lahko zunanji vplivi dosežejo, je to, da se zunanji spolni znaki bolj ali manj razvijejo.

Preostane torej še tretja možnost, da se določi spol pri oploditvi, torej pri združitvi ženskega jajčeca in moške semenske celice. Vsi znanstveniki, ki so to vprašanje raziskovali, so mnenja, da se pri oploditvi vrši nekak boj med moškim semenom in ženskim jajčecem, zmagovalec v tem boju pa določi bodočemu plodu spol. V zvezi s tem pa se pojavita dve važni vprašanji. Prvič, kateri spol vtisne zmagovalec bodočemu plodu, svoj lastni spol ali nasprotnega. Drugo vprašanje pa je, katere so tiste okolnosti, ki pripomorejo bodisi ženskemu jajčecu, bodisi moškemu semenu do zmage pri določitvi spola.

Tudi pri teh dveh vprašanjih so bila mnenja sprva zelo deljena. Nekoliko jasnosti so pa prinesla v to poglavje opazovanja na živalih. Dognali so namreč, da spočetno plemenski samci, konji, biki in mer-

jasci, ki oplode samice takrat, ko so še v polni moči svojih spolnih sil, pretežno žensko potomstvo. Če so jih pa pripuščali stalno prepogosto k mnogim samicam in je njihova spolna sposobnost nekoliko opešala, pa je bilo moško potomstvo v premoči. Slično so opazovali tudi pri ljudeh. Moški, ki so bodisi zaradi starosti, bodisi zaradi pogostih semenskih izlivov, bodisi zaradi prejšnjih spolnih pretiravanj ali iz kakršnegakoli drugega vzroka le s težavo izpolnjevali svoje zakonske dolžnosti, so imeli kljub temu več dečkov kakor moški v polni posesti spolne moči. Znano je tudi, da se po vseh vojnah rodi posebno mnogo dečkov. Ta pojav je prav gotovo utemeljen v tem, ker vpliva vojna s svojimi napori, slabo prehrano in živčnimi pretresi kvarno na moški svet in oslabi njegove spolne sposobnosti. — Iz vseh teh opazovanj so s polno upravičenostjo izvajali sklep, da je večja ali manjša energija moških semenskih celic, ki je odvisna od večje ali manjše spolne zaposlitve, v zvezi z določitvijo spola. Lahko torej smatramo za najbolj verjetno, da oni spolni drug, bodisi moški, bodisi ženska, ki je v trenutku spolne združitve močnejši, živahniji in aktivnejši del, določi bodočemu plodu spol in sicer mu vtisne ravno nasprotnega.

Še več jasnosti je prinesel v to vprašanje nauk o dednosti, ki se je razmahnil šele v našem stoletju. V jedru spolnih stanic ali celic, ženskega jajčeca prav tako kakor moške semenske celice, so namreč našli učenjaki mikroskopsko majhna, svetla paličasta telesa, ki so jih imenovali kromozome. Vsaka spolna celica, ženska jajčna celica prav tako kakor moška semenska celica, ima 48 kromozomov, a samo tedaj, ko je še nezrela. Tik pred dozoritvijo se namreč vsaka spolna celica razdeli v dve celici, vsaka s 24 kromozomi. Ena teh polovic propada, druga pa je potem sposobna za oploditev in ker ima samo 24 kromozomov, se lahko združi s 24 kromozomi drugospolne spolne celice v novo celoto, v oplodjeno jajčece, ki se potem še razvija dalje devet mesecev v materinem telesu. V kromozomih tičijo nosilci dednih lastnosti, v teh majhnih delcih spolne celice, ki so tako majhni, da jih lahko vidimo le z najboljšimi mikroskopi, je vse ono, kar podeduje človek po svojih starših.

Pri nekaterih živalih pa so opazovali učenjaki, da so imele dozorele spolne celice še po en kromozom več in zato sklepajo, da je tudi pri človeku tako. Ta preostali kromozom pa ima zelo važno vlogo, kajti on odloča spol. Če oplodi jajčece seme, ki ima ta preostali kromozom, se rodi bitje ženskega spola. Če je pa oplodeno jajčece s semenom, ki nima tega preostalega kromozoma, da je torej en ženski kromozom več, se rodi bitje moškega spola. Tako sklepajo, da tisti partner, ki je v trenutku združitve aktivnejši, da novospočetemu bitju en kromozom več in s tem odloči njegov spol, ki je njegovemu ravno nasproten.

Po teh dognanjih sprejmejo torej hčerke od očetov več dednih snovi kakor sinovi, pri katerih je zopet materin vpliv večji. To se potrjuje že v vsakdanjem življenju, kajti hčerke so duševno in telesno bližje očetom, sinovi pa materam.

Razna opazovanja so pa tudi dognala, da so vezane na kromozom, ki določa spol, tudi dedne podlage za nekatere bolezni. Tako n. pr. je poročal Sippel o nekem možu, ki je imel v svojem prvem zakonu več zdravih dečkov in deklic. V drugem zakonu z navidezno zdravo ženo pa se mu je rodilo več zdravih deklic, dočim so imeli vsi dečki izkaženo roko, samo štiri prste. Torej je pripisovati to nakazo izključno materinemu vplivu. To nam pa tudi potrjuje, da se nakaza ni mogla razviti šele na oplodjenem jajčecu, ki se je v maternici razvijalo, ker bi se potem prav tako lahko razvila na isto spolnem otroku, ampak da je bila določena dedna podlaga že ob oploditvi.

K najnevarnejšim dednim boleznim spada hemofilija ali krvavost. Hemofili podedujejo po svojih prednikih pomajkljivo sestavljeno kri.

V njih krvi manjka važna snov, ki je potrebna za strjevanje krvi. Najmanjša rana, n. pr. izdrtje zoba, povzročila lahko pri njih tako močno krvavitev, da izkrvave. Hemofili so vedno samo moški in so potomci hčerk, ki so dobile od svojih očetov to bolezensko podlago. Če se namreč hemofil oženi, so njegovi sinovi in vse potomstvo

sinov popolnoma zdrav. Tudi hčere so zdrave, a v sebi imajo skrito bolezensko podlago, ki se pokaže šele na njih sinovih in sinovi teh hčerk so zopet hemofili. Torej so dedno obremenjene hčere, katerih spočetje je odločil preostali kromozom v očetovi semenski celici, na katerega je pa bila tudi vezana bolezenska podlaga za hemofilijo.

Ženska enakopravnost

(Prvo nadaljevanje in konec)

Ko se je z nastopom stroja začela razvijati industrija in izpodrivati malo obrt, so kapitalisti na svoj način začeli reševati žensko vprašanje v svojem področju. Spoznali so, da so ženske že v starih časih izdelovale platno in šivale srajce in obleke; zakaj ne bi mogle opravljati tega dela v modernih tovarnah, ko so kot nalašč za to rojene? Njih nežni prsti bi znali sukati cigarete vse hitreje od okornih moških tac. In — mimogrede — odpraviti bi se dale z bolj zmernimi plačami kot večno nezadovoljni moški. Danes, jutri, pojutrišnjem, vsak čas se je našlo kakšno novo delo, za katero je bil šibkejši ustroj njenega telesa sposoben.

Tu je bila druga stran ženskega vprašanja. Ampak trajalo je dolgo, preden se je tu zjasnilo. Ženske same so sprejemale nižje plače in se niso hotele spuščati v noben boj za višje mezde, ker so računale, da si ohranijo delo le z nižjimi plačami. Če bi jim morali podjetniki plačevati enako kakor moškim, ne bi imeli razloga, da jih pridrže v tovarni. Rajši torej malo kot pa nič. Seveda niso ljubile izkoriščanja in na tihem je marsikatera mislila, da je krivično, zahtevati od nje toliko dela za beraško plačo kot od moža za boljše. Ampak treba je bilo mnogo izkušenj, preden so spoznale, da varajo s to taktiko same sebe. Množili so se slučajji, da je ona na plačilni dan prinesla nekoliko grošev domov, mož pa nič. Kakšen je bil torej dobiček od njenega dela? Bila je le izguba. Oči so se začele odpirati, niso pa še povsod odprte, zakaj kapitalizem ima svoje zavestnike, ki mu pomagajo, preganjati luč in slaviti temo. In mnogo je žensk, ki rajše verujejo kot da bi mislile s svojimi glavami.

Za visoke dame je žensko vprašanje precej rešeno. Tudi nekatere

druge zadenejo v družabni loteriji. Nekatere postanejo odvetnice, nekatere odpro lepotilne salone in dobe bogate klijentinje, ki verujejo, da je prašek res več vreden, če je ne trikrat, ampak desetkrat predrag; na tisoče jih pri odvetnicah in po vsakovrstnih pisarnah tipka in stenografira, na tisoče jih krožlja lase in pili nohte, šiva po zatohlih delavnicah, poučuje na deželi, kjer ceni vsako jabolko, ki ji ga prinesejo učenci, dela slamnike, kadar je sezona in kadar so v modi, pospravlja po tujih hišah od zgodnjega jutra do pozne noči, gara po tovarnah, kjer se rabi radij in vsakovrstne strupene snovi, zahaja tudi v rudnik, skratka, opravlja tisočera dela brez ozira na to, ali je ženskemu telesu primerno ali ne.

Za te ženske najvažnejše vprašanje ni rešeno in ne bo, dokler ne bo rešeno tudi najvažnejše vprašanje njihovih mož, očetov, bratov in sinov. Zanje žensko vprašanje ne pomeni boja zoper moške, ampak boj ob strani mož. Oba morata spoznati, kaj ju najbolj teži, kje je cilj in kakšna je pot do njega in tedaj si morata podati roke in skupaj korakati po poti, četudi je grapava in podpirati drug drugega.

Enake pravice za ženske z možmi, ampak nad tem enake pravice vseh moških in vseh žensk — to je cilj, ki ga morajo doseči vsi, katerim manjkajo pravice, brez ozira na spol. Mogoče je uresničenje, zakaj če delavci, moški in ženske ne bi ustvarjale, najbogatejši kapitalisti in najmogočnejši diktatorji ne bi jedli, ampak treba je spoznanja in trdne volje, ki se ne da omajati. Treba je družbe, ki bo imela pravičnost za osnovo in v njej bo žensko vprašanje rešeno samo po sebi — s pravičnostjo.

DELAVSKA PROSVETA

Ljubljana in okolica. Društva »Vzajemnosti« v Ljubljani in okolici so priredila prvi skupni prosvetni večer 23. novembra v Mestnem domu.

Ljubljana-Bežigrad. — Ustanovni občni zbor »Vzajemnosti« Ljubljana-Bežigrad se je vršil 29. oktobra t. l. Ustanovni občni zbor je vodil in otvoril predsednik pripravljalnega odbora s. Čebular. Občnega zbora so se udeležili zastopniki bližnjih okoliških »Vzajemnosti«. Pri vlitvah so bili izvoljeni naslednji sodrugi in sodružice: Čebular Rudolf, predsednik; Miklošič Stane, podpredsednik; Šušteršič Milan, tajnik; Zagožan Martin, namestnik; Bele Anton, blagajnik; odborniki: Černe Aleksander, Porenta Jože, Ganzitti Mima, Terčič Lojze, Škofljanc Lojze, Kokalj Marica. V nadzorstvo: Medvešek Milan, Pevc Stojan, Keržič Ciril.

»Vzajemnost« v Mostah pri Ljubljani. — V Mostah pri Ljubljani se je pred nekaj meseci ustanovilo delavsko kulturno društvo »Vzajemnost«. Vsi člani društva so se z vso vnemo oprijeli dela, tako pevski zbor, dramski odsek in člani bralnega odseka in knjižnice. Vse je lepo napredovalo tako, da so se ti odseki odločili prirediti prvo prireditev kot pričetek zimske sezone in to so določili za četrtek 26. oktobra ob 20. uri v Sokolski dvorani. Pevski zbor je zapel za uvod »Delavski pozdrav«, nato je pozdravil predsednik društva. O pomenu delavskih kulturnih društev je spregovoril v imenu centrale »Vzajemnosti« s. prof. Favai, potem je dramski odsek igral dramo

»Mak«. Po končani igri je pevski zbor zapel »Bratje, le k soncu, svobodi« in »Mlada garda«. Dvorana je bila nabitost polna in naši odseki so želi velik aplavz in popolno zadovoljstvo. Delavska mladina v Mostah naj se čim bolj oklene Delavskega kulturnega društva. Pevske vaje se vrše v društvenem lokalu na torek in četrtek. Dramatični odsek pa ima vaje na ponedeljek in petek. Knjižnica pa je odprta vsako soboto ob 19. uri do 20. ure. Pozimi bo društvo priredilo več kulturnih in gospodarskih ter socialnih predavanj. Vse delavstvo, kakor tudi ostale stanove že v naprej opozarjamo, da se v čim večjem številu teh predavanj udeležuje pod geslom: v izobrazbi je moč in delavska rešitev. J. Fr.

Zalog pri Ljubljani. — Zaloška »Vzajemnost« je utrpela veliko izgubo s smrtjo s. Leopolda Tomšiča. Udeleževal se je nad vse marljivo v kulturnem gibanju in sicer od vsega početka v bivši »Svobodi« in sedaj v »Vzajemnosti«. Zaposlen je bil v papirnici Vevče. Bil je tudi zaupnik strokovne organizacije. Pogreb se je vršil 29. oktobra. Delavstvo mu je na zadnji poti izkazalo svoje zaupanje z izredno veliko udeležbo. Spremljala ga je tudi dobrunjska godba »Zarja«.

Št. Vid nad Ljubljano. — Prosvetni večer, ki ga je priredila »Vzajemnost« dne 7. oktobra t. l. je zopet, kakor vedno, napolnil dvorano g. Kratky-ja, S. dr. Kreft Bratko je predaval o delavski kulturi. Nadaljnji spored prireditve je bil ta-le: nastop pevcev in tamburaškega zbora, predvajanje dramskega odseka »Hopla, živimo!« od zna-

menitega pisatelja Ernesta Tollerja ter dveh dialogov »Dete noče spati« in »Pesem o železni cesti«. Večer je bil animiran in lep, da so udeleženci zadovoljni odhajali domov.

Dobrunje pri Ljubljani. — Prosvetni večer »Vzajemnosti« in »Zarje« se je vršil 19. novembra t. l. v dvorani g. Jerihe. Tudi ta prosvetni večer, ki je bil prvi v letošnji jesensko-zimski sezoni je lepo uspel. Spored so izvajali: godba na pihala, pevci in dramski odsek. Predaval pa je o Cankarju s. prof. Košak iz Ljubljane.

Maribor. — Mariborska »Vzajemnost« organizira vsako leto ciklus predavanj. Otvoritveno predavanje o vzrokih francoske revolucije je imel 11. oktobra s. prof. Teply. Predavatelj je podal obširno snov v lepi, zgoščeni obliki in na zelo poljuden način, zato so predavatelja številni poslušalci nagradili z dolgotrajnim ploskanjem ob zaključku predavanja. S. Petejan je kot predsednik »Vzajemnosti« pred predavanjem otvoril predavateljsko sezono s kratkim nagovorom, v katerem je označil prirejanje predavanj kot eno glavnih nalog delavskega kulturnega društva na polju delavske izobrazbe.

Ptuj. — »Vzajemnost« je priredila dne 12. novembra predavanje o vzrokih francoske revolucije. Predaval je s. prof. Teply iz Maribora.

Velenje. — Pevski zbor »Vzajemnosti« je izgubil iz svoje srede svojega agilnega člana s. Jakoba Stropnika, ki je bil žrtev svojega poklica. Pogreb se je vršil 14. oktobra. Pevski zbor mu je zapel v poslednje slovo žalostinke.